

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMETU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Bakalářská práce

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMETU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

ŠIKANA UČITELŮ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

(Bullying of teachers in primary schools)

Autor: Jiří Plouhar

Vedoucí práce: Doc. JUDr. Dr. Jan Hejda

Studijní program: Sociální pedagogika

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

19. března 2013

podpis studenta

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce panu Doc. JUDr. Dr. Janu Hejdovi za jeho cenné rady
a odbornou pomoc při zpracování mé bakalářské práce.

Abstrakt

Bakalářská práce pojednává o problematice šikany učitelů ze strany žáků se zaměřením na vybrané základní školy v okrese České Budějovice. Teoretická část je rozdělena do tří částí. První část je zaměřena na vymezení pojmů, popis znaků, fází a rozdělení šikany. Podán je zde přehled současné situace a forem šikany. Druhá část se zabývá legislativní stránkou problému. Závěr teoretické části se týká možností řešení dané situace. Praktická část bakalářské práce obsahuje vyhodnocení výzkumného šetření, na jehož základě je zde popsána současná situace na základních školách v okrese České Budějovice.

Abstract

This bachelor's work is dealing with the issue of pupil's bullying the teacher and is focused on several selected basic schools in the district of České Budějovice. The theoretical part is divided into three parts. The first part defines terms, describes attributes, stages of the bullying and divides it. The overview of temporary situation and forms of bullying is also given here. The second part of the work deals with legislative point of view. The conclusion of the theoretical part refers to the possible solution of this situation. The practical part contains the evaluation of the researches and on this basis the temporary situation in the district České Budějovice is described.

Obsah

Úvod	7
1 Teoretická část	
1.1 Definice pojmů	9
1.2 Znaky, fáze a stádia vývoje šikany	12
1.3 Současná situace	13
1.4 Formy šikanování	19
2 Legislativa	
2.1 Podmínky trestní postížitelnosti pachatelů šikany.....	23
2.2 Šikana z právního hlediska	25
2.3 Legislativa v České republice	26
2.4 Právní odpovědnost učitele.....	28
3 Možnosti řešení situace	
3.1 Oblast legislativní	30
3.2 Oblast organizační	32
3.3 Prevence	38
4 Praktická část	
4.1 Výzkum	41
4.2 Charakteristika výzkumného souboru	41
4.3 Vyhodnocení dotazníků	43
5 Závěr	56
Seznam použité literatury a použitých zdrojů	58
Seznam zkratk	59
Seznam grafů	60

Úvod

Se šikanou se setkáváme téměř ve všech odvětvích společenského života. Když se zaměříme na prostředí školy, stále častěji se dozvídáme, jak si žáci ubližují navzájem, ať už za pomoci verbálního projevu či fyzickým útokem. Čemu je ale, dle mého názoru, věnována menší pozornost, je stále se stupňující fenomén – šikana učitelů ze strany žáků.

Není to tak dlouhá doba, co jsem se v jednom z časopisů setkal s názorem, že pedagog je v současné době ohroženým druhem. Jednomu strčí na hlavu odpadkový koš, jiného vytočí k infarktu a pak ho pro pobavení natáčejí na video. Některému ve třídě nadávají rodiče žáků a jinému prostě silou svého vlivu mění známky, které navrhuje na vysvědčení.

Postupem času se děti různého věku stávají agresivnější. Při svých útocích si často nevybírají pouze své vrstevníky, ale právě svého učitele, který by jim měl být autoritou. Co je za tímto jednáním? Je to chyba ve výchově, nuda nebo potřeba něco si dokázat, zviditelnit se před spolužáky, touha ukázat svou sílu či převahu? I těmito otázkami se zabývám ve této práci.

A jak tuto situaci řešit? Na mnoha školách byla již přijata určitá opatření k zamezení šikany, převážně ve formě přijetí odborného pracovníka, zabývajícího se především touto problematikou či zkvalitněním spolupráce s rodiči. V České republice jsou také stále dostupnější různé vzdělávací kurzy pro pedagogy, kde se pracovníci školy dozví, jak nejen odhalit a řešit šikanu mezi žáky, ale i jak se bránit útokům žáků vůči jejich osobě.

Nemalou roli týkající se oblasti možností řešení hraje legislativa, konkrétně úprava některých právních předpisů, především „Školského zákona“, jeho průvodních vyhlášek a metodických pokynů v neposlední řadě i trestního a přestupkového zákona. Zde je třeba zmínit i kontroverzní otázku zavedení institutu veřejného činitele pro pedagogické pracovníky, která celou pedagogickou společnost rozdělila na dva tábory, kdy celá řada pedagogických i nepedagogických pracovníků s jeho zavedením souhlasí, a druhá její z mnoha důvodů zavrhuje.

Stejně jako v mnoha dalších tématech, jejichž obsahem jsou problémy v chování, setkáváme se i zde s pojmem prevence. S tou jsou úzce spojeny preventivní programy pro žáky, ať už v rámci

výuky či mimo ní, podpora poradenských institucí, spolupráce s rodinou apod. Svou roli hraje i kampaň a osvěta.

Svou bakalářskou práci jsem pojal nejen jako přehled současné situace v problematice šikany učitelů, ale chtěl bych jejím zpracováním přispět ke zlepšení dané situace alespoň na mnou vybraných základních školách, které se nachází v místě, kde pracuji a zároveň i žiji se svou rodinou – v okrese České Budějovice. Toto místo jsem zvolil i pro své výzkumné šetření, s jehož pomocí bych chtěl odpovědět na několik otázek souvisejících s daným tématem. Především mne zajímá, zda se šikana na základních školách v okrese České Budějovice vůbec vyskytuje, zda a do jaké míry jsou učitelé schopni šikaně ze strany žáků čelit a hlavně, jaké jsou možnosti řešení.

1. Teoretická část

1.1 Definice pojmů

Šikana

Slovo šikana pochází z francouzského slova *chicane* = zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování apod.¹

Podle Lovasové je šikana nebezpečný sociálně patologický jev, při němž je omezována zejména osobní svoboda a svoboda rozhodování, je ponižována lidská důstojnost a čest, mnohdy je obětí ubližováno na zdraví či na majetku. Jedná se o složitý problém, který není možno právně pojmut jako jeden celek, neboť svými znaky a důsledky zasahuje do různých právních odvětví. Právní definici šikany tedy v našem právním řádu nenajdeme, nicméně na potřebu komplexního řešení šikany reagovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které vymezilo tuto problematiku takto:

„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků“.

Ačkoliv definice uvádí, že šikana je obvykle opakované ubližování, jedná-li se o zvláště krutý a brutální čin, je možné za šikanu považovat i jednotlivou událost bez dosavadní repetice.

A ještě jeden důležitý postřeh – o šikaně mluvíme pouze tedy, je-li oběť z jakéhokoli důvodu bezbranná (fyzický handicap, psychická odlišnost, neobratnost, izolovanost v kolektivu, skupinový útok.....) a jedná se tedy o asymetrickou agresi. Pojmem šikana nelze označovat všechno zlé a nepříjemné, čím si děti navzájem ubližují!²

¹ ŘÍČAN, P. JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. GRADA Publishing, 2010.

² LOVASOVÁ, L. *Šikana*. 1.vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006 str. 6.

V právní praxi bývá pojem šikana používán jako synonymum pro úmyslné jednání, které je namířené proti jinému subjektu a které útočí na jeho lidskou důstojnost. Z hlediska výkladu pojmu šikanování není důležité, zda k němu dochází verbálními útoky či fyzickým násilím nebo hrozbou násilí. Rozhodující je, že se tak děje úmyslně. Samotné jednání může spočívat buď v bezprostředním konání pachatele, anebo naopak v tom, že se pachatel nějakého jednání zdrží.³

Šikanování

Tento pojem často zaměňovaný s pojmem šikana je v různých publikacích definován rozlišnými výrazy, přičemž podstata slova se nemění.

Například ve Slovníku cizích slov definuje Klimeš pojem šikanování jako hovorový výraz pro pronásledování, záměrné, zbytečné obtěžování, nespravedlivé obviňování, trestání, týrání.⁴

I podle Petráčkové a Krause je šikanování hovorový výraz pro pronásledování, záměrné, zbytečné obtěžování, nespravedlivé obviňování, trestání, týrání.⁵

Agresor

Jespolu s obětí hlavním aktérem šikany. Typy agresorů:

- primitivní, brutální = druhé zastrašuje, jeho rodiče jsou spíš lidé s násilnými sklony
- slušný, sevřený, zvýšeně úzkostný = na první pohled nic nenasvědčuje tomu, že by nebyl v pořádku
- oblíbený, vlivný, s dobrým prospěchem, s výborným chováním = umí si získat kantory, je zábavný a šikanuje většinou ve třídě, kvůli obecenstvu.⁶

Oběť

Oběti se vyznačují následujícími charakteristikami:

- odmítání tělesného násilí

³ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování*. Praha: Portál, 2000 str. 118.

⁴ KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1981 str. 704.

⁵ PETRÁČKOVÁ, V. KRAUS, J. a kolektiv *Akademický slovník cizích slov* Academia, Praha, 1995 str. 732.

⁶ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování*. Praha: Portál, 2000 str. 118.

- snížená sebedůvěra a sebeúcta (nízké sebevědomí)
- zvýšená citlivost a bojácnost
- neschopnost se bránit
- slabá reaktivita v zátěžových situacích
- menší zdatnost v psychice
- nedostatek kamarádů (outsider)
- neoblíbenost v kolektivu
- odlišnost od skupinové normy (např. tělesný handicap, odlišnost v projevech – vada řeči, etnická příslušnost, kulturní odlišnost, přecitlivělost na svůj nedostatek, nízká nebo naopak zvýšená inteligence, kosmetický a povahový handicap, špatná ekonomická situace rodiny)
- nejistota a úzkostnost
- tichost a plachost
- oběť se submisivně podřizuje a těžko se prosazuje mezi vrstevníky ⁷

V souvislosti s pojmy agresor a oběť je třeba poukázat také na výrazy agrese a agresivita. Rozdíl mezi agresivitou a agresí upřesňuje Martínek ve své publikaci *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, kdy agresivitu popisuje jako schopnost organismu mobilizovat síly k zápasu a agresi jako projev agresivity v chování jedince, tedy jako výpad či útok, jímž se projevuje násilí vůči objektu.⁸

Šikana učitelů

Šikana učitelů ze strany žáků je jakékoliv takové chování, jehož záměrem je ublížit učiteli, ohrožit ho nebo zastrášovat. Typickým charakteristickým znakem je dlouhodobost tohoto chování, nicméně při extrémně agresivním činu se může jednat o šikanu, i pokud mu jiné agresivní chování nepředcházelo. Dále platí, že agresor je oběti nadřazen a může s ní manipulovat. Existují názory, že šikana učitelů „neexistuje“, neboli že se agrese namířená proti pedagogickým pracovníkům nedá nazývat šikanou. Šikana učitelů je ale reálný problém, který často nabývá všech aspektů šikany tak, jak je obecně chápána. Problematický bod je spatřován především v nadřazenosti

⁷ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování*. Praha: Portál, 2000 str. 118.

⁸ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní kdeže*. Gradapublishing, 2009 str. 9.

agresora, což je podmínkou šikany, neboť učitel je teoreticky žákům vždy nadřazený. Nicméně nadřazenost šikanujících žáků je skutečná, v některých případech je učitel v silové menšině a agresori jsou mu jednoznačně nadřazení.⁹

1.2 Znaky, fáze a stádia vývoje šikany

Základní znaky

1. Nepoměr sil mezi agresorem a obětí – oběť nějak vybočuje
2. Agrese vůči oběti je cílem jednání (pocit dominance) = úmyslnost
3. Opakování agresí, příp. stupňování

Fáze šikany

Šikana začíná vždy nenápadně – drobné legrácky, ústrky apod. Má 4 na sebe navazující fáze:

1. první kontakt – nastává konflikt mezi agresorem a potenciální obětí, při kterém aktér zjišťuje, eventuálně ověřuje vhodnost partnera interakce stát se obětí šikany. Potvrzením vstupní „diagnózy“, to znamená, že oběť prokáže strach, stáhne se a reaguje pasivně – vstupuje proces do své druhé fáze.
2. psychický teror – útoky vůči oběti nabývají na intenzitě a adresnosti. Sebedůvěra oběti rapidně klesá, postižená osoba se dostává stále více do defenzivy.
3. ostatním na vědomí – případ se stává známým v nejbližším sociálním okolí. V závislosti na reakci okolí, která může být neutrální či dokonce podporující projevy šikany, se prohlubují pocity deprese oběti, zvyšuje se její neschopnost útokům se aktivně bránit.
4. izolace oběti – dochází k izolaci, úniku a psychickému selhání oběti s často přetrvávajícími následky emocionální újmy.¹⁰

Stádia procesu vývoje šikany

1. **Ostrakizmus** = v počátečním a nejmírnějším stádiu se jedná zejména o izolaci postiženého jednotlivce. Dítě - oběť nemá žádné kamarády a nikdo jej nebere vážně. Komunikace

⁹ TUMOVÁ, A. KUNCOVÁ, H. MILTROVÁ, J. FRANCOVÁ, M. *Šikana učitelů*. Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2009 str.12.

¹⁰ SPURNÝ, J. *Psychologie násilí*. Eurounion, 1996 str. 115.

probíhá převážně znevažujícím způsobem. Oběť je zesměšňována, má hanlivou přezdívku apod. Na její účet se dále konají různé „přátelské“ legrácky a vtipky a když se ohradí, je jí vyknuťo, že nerozumí legraci a nemá smysl pro humor.

2. **Přítvrzování** = agresor mapuje situaci a testuje, kam až manipulace může zajít. Zkouší takzvaně přitvrdit a manipulace nabývá podoby tělesných útoků. Posléze agresor zjišťuje, že mu toto jednání přináší nejen pocit uspokojení, ale i obdiv a respekt ostatních dětí, což jej samozřejmě dále povzbuzuje.
3. **Nukleový** = ve třetím stádiu se sympatizující jedinci s agresorem spojí a vytvoří společnou strategii výběru obětí. Šikanování tak nabývá na organizovanosti. Rozdělení rolí je již pevné a pokud se nyní nevytvoří silná pozitivní podskupina, jsou vytvořeny předpoklady pro to, aby se šikanování stalo normou celé skupiny.
4. **Mlčící většina** = ve čtvrtém stádiu dochází k přijetí norem agresorů a chování této skupinky se stává zákonem pro ostatní děti, které je ze strachu poslouchají, případně přisluhují. Sílí tlak ke konformitě na dosud neangažované členy skupiny, kteří se nakonec většinou aktivně zapojují. Hlavní roli hraje samozřejmě strach, že pokud by zůstali stranou, mohli by na sebe upoutat pozornost agresorů a dostat se tak do pozice obětí.
5. **Dokonalá šikana** = šikana je nyní předmětem zábavy pro celou skupinu, která dokonce agresory za pobavení odměňuje potleskem. V tomto stádiu lze pozorovat psychickou manipulaci ve velmi propracované podobě. Například je-li oběť vyvolána k tabuli, již při prvních slovech třída propuká ve smích. To se logicky projeví na výkonu dítěte u tabule a špatná známka na sebe nenechá dlouho čekat. Očekávání třídy je tak vrchovatě naplněno. Psychické rozpoložení přihlížejících se podobá rozpoložení obecnstva římských cirků při gladiátorských zápasech. Tomu nezřídka napomáhá i pedagog, který v neuvědomělé snaze zavděčit se třídě obětí sám ironizuje. Na úkor oběti se dále spřádají nejrůznější intriky, dochází ke stálému nárůstu a zdokonalování násilí.¹¹

1.3 Současná situace

Není žádnou novinkou, že šikana namířená vůči učiteli ze strany žáků existovala, do určité míry, vždy. V současné době však pozorujeme zvyšující se rozsah tohoto jevu a na základě dostupných informací můžeme tvrdit, že šikana učitelů ze strany žáků na základních školách v České republice

¹¹ LOVASOVÁ, L. *Šikana*. 1.vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006 str. 9.

je existující, rozšířený problém, který se týká mnoha základních škol. Systematické řešení problému ze strany MŠMT je v této chvíli naprosto nedostatečné. Experti v dané problematice se shodují na faktu, že problém je velmi významný jak z hlediska závažnosti, tak z hlediska rozsahu.

Někomu se možná může zdát, že jev, kdy žák šikane učitele, je velmi nepravděpodobný. Uvědomuji si však, že učitel je dle obecných kritérií šikany velice snadnou obětí. Je ve třídě sám a proti němu je např. dvacet žáků. Dochází zde často situaci, kdy ho žáci provokují, naschvál jej vyrušují, což on chápe nepříjemně. Nutno však konstatovat, že k takové formě šikany jsou „náchylnější“ dva typy učitelů. Jednak jsou to většinou ženy učitelky, které na jakýkoliv sebemenší podnět reagují vznětlivě, nechají se snadno vyprovokovat a na třídu potom jenom křičí. Tím však žákům dávají najevo, že na jejich provokace reagují, a ti potom mají tendenci je zvyšovat. Hrají často tzv. „hry na zdrženou“, kdy učitelka křičí, snaží se třídu umravnit a hodina vesele ubíhá. Druhým typem jsou učitelé trpící handicapem – slabozrací, tělesně se odlišující apod. Tato druhá kategorie je mnohdy sama ze své neúspěšnosti nešťastná a potřebuje podporu.¹²

Šikana učitelů se díky medializaci nejkřiklavějších případů stala v povědomí veřejnosti v podstatě běžně přijímanou realitou. Přes proklamovanou snahu ministerstva zatočit s tímhle neduhem českého školství se ale zatím změnilo jen málo. „Většina pedagogů zná fenomén šikany z novin, ale v praxi už reagovat neumí nebo si její existenci vůbec nepřipustí. A kdo není připraven, nemá šanci situaci zvládnout, zvláště když je šikana ve třídě rozvinutější,“ říká přední český expert a odborný garant projektu Minimalizace šikany Michal Kolář. Mezi vnímáním šikany, která je záměrným a opakovaným ponižováním, a běžným škádlením je totiž podstatný rozdíl. „Nemoc skupiny má svůj vnitřní vývoj. Některé třídy se nechtějí učit, takže prvním krokem je pasivita. Když pak po nich učitel něco chce, prostě to neudělají. Testují jeho zranitelnost, šikana se stupňuje a stále více žáků přijímá normy agrese. Nakonec jde proti učiteli každý a nedá se tomu bránit,“ vyvrací Kolář mýtus, že oběti šikany se stává pouze citlivější jedinec. „Znám případy, kdy rozbujelou šikanu neutáhne nikdo a terčem může být i fyzicky zdatný muž. Specifikum šikany spočívá i v tom, že zmapovat její výskyt je velmi těžké a řada případů se na světlo nikdy nedostane. Snaha o zachování zbytků sebeúcty brání mnoha obětem přiznat násilí vůči své osobě nejen

¹² MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní kdeže*. Gradapublishing, 2009 str.113.

kolegům či vedení školy, ale často i sobě samým. A smyčka kolem zdravého rozumu kantora se mezitím pomalu utahuje.“¹³

K šikanování učitele nedochází však pouze ze strany žáků, ale stále častěji se setkáváme s formou šikany, kdy je útok na učitele veden ze strany rodičů, kolegů či nadřízeného (v daném případě ředitele školy). V případě šikanování ze strany rodičů jde převážně o chybějící respekt ke škole jako instituci, kdy rodiče často poukazují na choulostivá místa učitelova postavení, především na jeho plat. **Mobbingem** by se dalo nazvat šikanující chování probíhající v samotném učitelském sboru. Většinou se jedná o případy, kdy na škole dochází k jakési generační výměně. Také šikanující chování ze strany nadřízeného – ředitele má své označení – **bossing**. Jedná se o zadávání nesmyslných úkolů a příkazů, ale i zesměšňování učitele před ostatními kolegy, vulgární nadávky apod.

Případy mobbingu a bossingu je třeba řešit za pomoci právního poradce soudně, neboť se jedná o pracovní - právní vztah. Toto všechno jsou ale oblasti šikanování učitelů, o kterých již bylo mnoho napsáno. V mojí práci se však rozsáhleji zabývám především šikanou učitelů ze strany žáků.

Mravní profil učitele

Kromě uznávání a dodržování hodnot je profesní etika učitele založena na plnění povinností a osobních a mravních kvalitách. Z toho plynou představy o tom, jaký má být „ideální učitel“, tj. učitel s dokonalým mravním profilem. Do mravního profilu učitele patří schopnost:

- **sebeakceptace** - být sám sebou a být vyrovnanou osobností, znát své přednosti i nedostatky, umět se s nimi vyrovnat, eliminovat jejich nepříznivé působení a využívat rysů kladných, být schopen nadhledu a postupného zlepšování své činnosti na základě rostoucí zkušenosti.
- **akceptace druhých** - brát ostatní takové, jací jsou, být tolerantní k jejich chybám, ale nepomíjet je, při výchově stavět na dobrém, které je obsaženo, i když v míře nestejně, v každém jedinci.

¹³ Dostupné z : http://instinkt.tyden.cz/rubriky/ostatni/tema/ucitel-nakopat-a-natocit_25055.html.

- ***komunikativnost a láska k dětem*** - vycházet z lidské přirozenosti, z potřeby mezilidských vztahů, mít rád děti, chápat i jejich nedostatky a odlišnosti, snažit se pěstovat jejich vlohy a dávat jim svůj vztah k nim najevo.
- ***informovanost*** – ovládat vědomostí ze svého oboru, pedagogiky a psychologie, mít schopnost odpovídat na dotazy žáků z nejrůznějších oblastí, být ochoten zajímat se o otázky filozofie, sociologie, veřejného života a kultury vůbec.

Dále by ideální (optimální) učitel měl být:

- dobře informovaný
- flexibilní
- optimistický
- modelem rolového chování
- schopen uvádět teoretické poznání do praxe
- důsledný
- jasný a stručný
- otevřený vůči druhým
- trpělivý
- vtipný
- dostatečně sebejistý
- dobře připraven na profesní dráhu
- vhodně upravený.

Pedagogická odpovědnost učitele

Za koho a za co je učitel odpovědný?

- **Za žáky**
 - odpovědnost za jejich zdraví a bezpečnost,
 - za jejich intelektuální a mravní rozvoj.

Z didaktického pohledu taková odpovědnost spočívá ve vytváření podmínek pro učení, podpory učení u všech žáků, individuálním přístupu, volbě vhodných a efektivních vyučovacích a diagnostických metod.

- **Za průběh vyučování a jeho metodicko-odbornou úroveň**

Od učitele se očekává, že bude odborníkem ve svém oboru. Nutností je také povinnost neustále se ve svém oboru vzdělávat a v metodice oboru se zdokonalovat.

- **Za školu**

- dobré jméno školy, prezentaci na veřejnosti
- klima školy i atmosféru třídy (vzniká dlouhodobě za součinnosti učitelů i žáků a že úloha učitele při tvorbě obojího je rozhodující),
- partnerské vztahy se žáky
- kolegiální vztah a spolupráci s ostatními kolegy
- mezilidské vztahy spolu s odpovědností za učební výsledky žáků (přesahuje do veřejné sféry),

- **Za spolupráci s rodiči**

Odpovědnost za děti leží na škole i na rodičích, ale iniciátorem vzájemných kontaktů a aktivit musí být učitel. Má být přístupný návrhům i kritice ze strany rodičů, má hledat možnosti užitečného podílu rodičů na životě školy a poskytovat výchovné poradenství rodičům i žákům.

- **Za efektivní administrativu**

Z hlediska fungování a provozu je škola organizací jako každá jiná. Má tedy svou byrokracii a administrativu, při níž se uplatní vlastnosti jako přesnost, svědomitost pečlivost.

V případě pedagogické dokumentace, která má jiný smysl než běžná „úřednická“ administrativa, je vítána tvořivost, koncepčnost, odvaha experimentovat.

- **Za sebe sama**

Učitel je člověk jako každý jiný, proto stojí před dilematem: chce sám žít, mít úspěch, užívat si života, realizovat svoje cíle a představy. Učitel sice koná službu pro žáky, to však bude dělat dobře pouze tehdy, když sám bude vyrovnanou osobností:

- která sice pracuje pro jiné
- ale sama dochází ve své práci k naplnění, realizaci a spokojenosti
- vyzná se v sobě, zná své silné i slabší stránky

- vyhýbá se všemu, co může ohrozit jeho zdraví, pracovní výkonnost a schopnost působit na jiné

Komu je učitel odpovědný?

- společnosti – odpovědnost za dobře odváděnou práci, u vědomí její důležitosti a přínosu pro společnost. Učitel je povinen usilovat o hodnotové představy a výchovné cíle, které jsou dány oficiálním učebním plánem (kurikulem), i když neodpovídají jeho osobnímu přesvědčení.
- rodičům, případně osobám odpovídajícím za výchovu (pěstouny). Rodiče mají právo důvěřovat osobním mravním kvalitám učitele a být přesvědčení, že jejich dětem se dostává dostatek mravních podnětů. Musejí však také chápat, že odpovědnost za výchovu leží i na nich.
- vlastnímu svědomí – ideální stav je, když vlastní mravní norma a požadavky společnosti na etické chování jsou v souladu. Učitel pak může skutečně vychovávat podle „svého vlastního vědomí a svědomí“. Existují-li mezi svědomím učitele a požadavky společnosti konflikty, měl by učitel hledat kompromis. Nelze-li najít kompromis, je rozhodující vlastní svědomí.

Etika v běžných profesních činnostech učitele

Její dodržování vychází z akceptace širších etických norem a závazků běžných v současném kulturním kontextu.

Ve vztahu k žákovi se učitel snaží:

- vycházet z přesvědčení, že žák je osobnost zasluhující úctu a slušné chování
- nevystavuje žáka ironii a zesměšňování
- při výchovných krocích staví na žákových kladných charakterových rysech
- věří ve schopnosti žáků a v jejich snahu
- snaží se být objektivní a spravedlivý
- pomáhá žákům v učení a v řešení jejich problémů
- chová se odpovědně
- komunikuje se žáky taktně a otevřeně.

Vyučující se musí vyhnout každé činnosti :

- poškozující fyzickou, psychickou a sociální seberealizaci a pohodu žáků
- dotýkající se jejich lidské důstojnosti
- narušující důvěru ve smysluplnost vlastní existence
- zpochybňující smysluplnost existence světa a lidského snažení
- ohrožující zdraví a životy.

Další etické kvality učitele:

- vztah k žákům
- empatie k jejich problémům
- příkladné dodržování společných pravidel
- vztah k životnímu prostředí
- respektování obecně přijatých humánních zásad
- kultivované chování
- taktní přístup k žákům i k rodičům.¹⁴

Každý učitel má být takový, jakými chce učinit své žáky“ (J. A. Komenský)

1.4 Formy šikanování

V článku PhDr. Sávy jsou formy šikany velmi srozumitelně popsány:

- Zjevná forma** – je taková, jakou vidáme často na videích, z mobilního telefonu nebo digitálních kamer. Pedagog, který si nevybudoval nebo z nějakých důvodů ztratil autoritu, je zesměšňován před celou třídou. Forma může být různá a to od posmívání, nerespektování jeho pokynů, používání vulgarismů, ničení věcí až po strkání, kopy a jiné údery. Je to však forma šikany, se kterou se dá pracovat, jelikož je prokazatelná. Vyskytují se také případy, kdy nový učitel je třídou seznámen s tím, že jej bude třída testovat a že se budou snažit o to, aby v případě, že kolektivu nebude vyhovovat, odešel. Za příklad mu dávají jeho předchůdce, kteří pro nezvládnutí situace opravdu odešli.
- Skrytá forma** – je obvykle založena na kompromitujících materiálech. Dítě ví o nějakém chování či jednání pedagoga, které se neslučuje s morálkou, předpisy či zákony. Někdy také děti využívají toho, že pedagog v nějaké situaci postupoval nestandardně a vyžadují

¹⁴ Dostupné z : http://www.pedagog.ic.cz/podlahova_dok/soubory/Etika_ucitele,_pravni_odpovednost.doc.

stejnou úlevu pro svoji osobu. Dítě tedy na pedagoga vyvíjí nátlak k přehlížení jeho prohřešků či vyžaduje zvýhodnění při klasifikaci. Těchto případů je velice mnoho a odhalují se obtížně. Důvodem je krytí samotným pedagogem. Nebývá také výjimkou, že dítě vyhrožuje vlivnými rodiči, kteří mohou mít nějaký vliv na zřizovatele.¹⁵

Ve sborníku z konference Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém jsou oproti tomu formy šikany rozlišeny na dvě základní neobvyklé skupiny:

- a) první skupina zahrnuje šikany, které ohrožují bazální potřeby bezpečí pedagoga, útočí na jeho integritu. Většinou se jedná o fyzicky extrémně brutální šikany, kterých se staneme náhodnými svědky a s nimiž jsme konfrontováni neočekávaně
- b) s tou druhou skupinou máme potíže, protože je tam změna v základním schématu šikany. Prakticky jde o systémovou odlišnost v organizování života ve škole, nějakou zvláštnost u přímých a nepřímých účastníků a malou míru propojenosti se školou. Patří sem například šikana, kde vlivní ochránci brání nápravě. Důležité je dále rozlišit pravou formu a nepravou formu šikanování. Pravá forma má přímou vazbu na léčbu šikanování. Nepravá forma je pro pomoc bezvýznamná. Někdy však může být i zavádějící.¹⁶

Obecně tedy mezi formy šikany patří ignorování oběti, její izolace, pomlouvání a zesměšňování (snižování pozice v kolektivu), ale i vyhrožování, udílení násilných a manipulativních příkazů a vydírání. Dále sem řadíme krádeže věcí, jejich poškozování a nedovolenou manipulaci s nimi. V neposlední řadě jde o praktiky fyzického násilí, a to i za použití zbraní. Nelze pominout ani šikanu se sexuálním podtextem, ta sahá od verbálního obtěžování až k pohlavnímu zneužívání znásilnění.

Kyberšikana

Novým fenoménem je kyberšikana. Tímto termínem označujeme nebezpečné komunikační jevy realizované prostřednictvím informačních a komunikačních technologií (např. pomocí mobilních telefonů nebo služeb v rámci internetu), jež mají za následek ublížení nebo jiné poškození oběti. Toto ublížení či poškození může být jak záměrem útočníka, tak důsledkem např. nevhodného

¹⁵ SÁVA, A. *Šikana učitelů*. dostupné z: <http://www.anv.cz/clanky/215-sikana-ucitelu>.

¹⁶ Sborník příspěvků z konference. *Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém*. Praha, 19. března 2009. ISBN 978-80-7399-755-8.

vtipu, nedorozumění mezi obětí a útočníkem, nedomyšlením důsledku jednání ze strany útočníka atd. Oběť je poškozována opakovaně, ať už původním útočníkem či osobami, které se do kyberšikany zapojí později. Kyberšikana je druhem psychické šikany.¹⁷

S kyberšikanou úzce souvisí **kybergrooming**. Tímto termínem je označováno chování uživatelů internetu (predátorů, kybergroomerů), které má v oběti vyvolat falešnou důvěru a přimět ji k osobní schůzce. Výsledkem této schůzky může být sexuální zneužití oběti, fyzické násilí na oběti, zneužití oběti pro dětskou prostituci, k výrobě dětské pornografie apod. Kybergrooming je druhem psychické manipulace realizované prostřednictvím internetu, mobilních telefonů a dalších souvisejících technologií. Často je vázán na synchronní i asynchronní komunikační platformy, nejčastěji veřejný chat, internetové seznamky, instant messengery a VOIP (např. ICQ, Skype) a v posledních letech na sociální sítě (Facebook, Twitter, MySpace, Badoo a další).¹⁸

Jako šokující příklad zneužívání sociálních sítí můžeme uvést kyberšikanu učitelů žáků. Žáci například učitele provokují a v momentě, kdy mu dojde trpělivost a lidově řečeno vybuchne, celou situaci natáčí na mobilní telefon a následně zveřejní na internetu. 1 z 5 učitelů má s tímto jednáním osobní zkušenost nebo zná učitele, který něco podobného zažil. I kvůli tomu 67 procent pedagogů říká, že přátelství se studenty na sociálních sítích je vystavuje riziku. Přesto 34 procent učitelů má i nadále na sociálních sítích mezi svými „přáteli“ studenty. Pouze 51 procent učitelů uvádí, že jejich škola má kodex pro komunikaci mezi učiteli a studenty na sociálních sítích. 80 procent učitelů upozorňuje, že je na školách potřeba více se věnovat vzdělávání v oblasti internetové bezpečnosti. Tuto snahu podporuje 70 procent rodičů.¹⁹

Mezi prostředky kyberšikany patří:

- Mobilní telefony (sms, fotografie, videoklipy, anonymní telefonáty)
- Internet (e-maily, sociální sítě, chat, komunikační kanály: skype, icq)

¹⁷ Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz>.

¹⁸ Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz>.

¹⁹ Dostupné z : <http://pcworld.cz/novinky/kybersikanovani-ucitelu-zaky-je-vazny-problem-upozorňuje-symantec-43455>.

Stalking

V kriminologickém smyslu je Stalking definován jako úmyslné pronásledování a obtěžování jiné osoby, které snižuje kvalitu jejího života a ohrožuje její bezpečnost.

Za typické projevy stalkingu můžeme považovat následující druhy chování:

- opakované a pro oběť skličující pokusy o kontakt cestou dopisů, telefonátů, emailů, SMS, zasílání drobných předmětů apod.
- demonstrování moci a síly v podobě přímých nebo nepřímých výhrůžek, které u normální, "rozumné" osoby vzbuzují oprávněný strach a obavy
- poškozování a ničení věcí. Patří zde například poškrábané auto, lak poškozený sprejem, propíchané pneumatiky, rozbité okno bytu nebo likvidace domácího zvířete včetně poškozování osobních věcí.
- fyzické pronásledování oběti (jejích blízkých) cestou do práce, na nákup, nebo naopak zpět k domovu, pronásledování autem, čekání na oběť před domem apod. Výjimkou zde nejsou ani výhrůžky přímého násilí, hrozba zabitím a podobně.
- počítačový stalking je jednoduše řečeno, pronásledování po internetu. Lze jej také definovat, jako využití technologie, zvláště internetu, k obtěžování jiné osoby. Obvyklé znaky zahrnují křivá obvinění, sledování, výhrůžky, krádeže identity, zasílání virů e-mailem, manipulaci či likvidaci dat. Počítačový stalking také zahrnuje zneužívání nezletilých osob, ať už sexuální či jiné. Programy spyware lze používat ke sledování všeho, co se děje na počítači či mobilu oběti, což osobě, která sledování provádí, dává neuvěřitelnou moc a velké množství informací.

Ustanovení § 354 trestního zákona hovoří o stalkingu takto:

Nebezpečné pronásledování (označováno také jako "stalking")

(1) Kdo jiného dlouhodobě pronásleduje tím, že a) vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmu jemu nebo jeho osobám blízkým, b) vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje, c) vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje, d) omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života, nebo e) zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu, a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři roky bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 a) vůči dítěti nebo těhotné ženě, b) se zbraní, nebo c) nejméně se dvěma osobami.²⁰

2 Legislativa

2.1 Podmínky trestní postižitelnosti pachatelů šikany

V knize Skrytý svět šikanování ve školách Kolář uvádí, že z trestního hlediska je možno šikanu postihnout, jsou-li splněny dvě podmínky trestní odpovědnosti, tj. zda je naplněna stránka materiální a formální. Materiální stránka trestního činu spočívá v tom, že se pachatel dopustil jednání, které splňuje znaky konkrétního trestného činu tak, jak jsou vymezeny v trestním zákoníku.

Formální stránka spočívá jednak v úmyslu pachatele takového jednání se dopustit (za předpokladu, že se jedná o pachatele trestně odpovědného), a že míra společenské nebezpečnosti jeho jednání dosahuje intenzity uvedené v zákoně.

Z hlediska materiální podmínky je nutné, aby jednání pachatele bylo zařaditelné pod skutkovou podstatu některého trestného činu. Nelze-li skutek pod některou skutkovou podstatu podřadit, nemůže se jednat o trestný čin, a to ani v případě, že by se z laického hlediska jednalo o jednání sebevíce společensky odsouzeníhodné.

To ovšem neznamená, že by jednání nemohlo být postiženo jako přestupek, jsou-li splněny zákonné podmínky. Z hlediska trestní odpovědnosti je ovšem třeba, aby byla splněna i formální podmínka trestnosti. Trestní čin je totiž definován jako jednání nebezpečné pro společnost, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně. Čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu. U mladistvých jde trestní zákon ještě dále a stanoví, že o trestný čin se jedná v případě, že stupeň jeho nebezpečnosti pro společnost je malý.

Z tohoto hlediska je sice vhodné znát tyto nuance u dospělých a mladistvých, na druhé straně nelze spoléhat na to, že hodnocení konkrétního jednání skončí závěrem, že stupeň nebezpečnosti pro

²⁰ Dostupné z : <http://www.stalking.cz/o-stalkingu>.

společnost je malý. Společenská nebezpečnost jednání se posuzuje nejen z hlediska konkrétního činu, ale i s ohledem na rozšířenost toho kterého jednání ve společnosti. Jednání, které je ve společnosti značně rozšířeno a projevuje tendenci se dále rozšiřovat, může být posuzováno jako trestný čin právě s ohledem na tato fakta. U trestných činů, jejichž podstatou byla šikana, lze proto předpokládat, že právě s ohledem na rozšiřující se případy podobných jednání bude skutek jako trestný čin považován.

Rovněž tak na podmínku úmyslného spáchání trestného činu je třeba pohlížet z hlediska ustanovení trestního zákona. Trestní právo totiž rozlišuje mezi úmyslem přímým a úmyslem nepřímým.

O přímý úmysl pachatele se jedná tehdy, jestliže pachatel chtěl jednáním (způsobem uvedeným v trestním zákoně) porušit nebo ohrozit zájem chráněný ustanoveními trestního zákona, tedy v případě, jestliže pachatel věděl, že se svým jednáním trestného činu dopouští a tento trestný čin spáchat chtěl. U nepřímého úmyslu je situace složitější. Pachatel v takovém případě ví, že může způsobit porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, a pro případ, že se tak stane, byl s tím srozuměn. Tato zákonná formulace je poměrně složitá, v praxi je to vykládáno tak, že pachatel věděl, že může svým jednáním spáchat trestný čin, ale bylo mu to jedno.

Tak je tomu například tehdy, když pachatel vzhledem ke své znalosti nebo skutečnosti věděl, že jeho jednání bude mít takový následek, na který trestní zákon pamatuje.

Trestní odpovědnost pachatelů šikany

K tomu, aby byl pachatel postižen, je třeba, aby dosáhl určitého věku. Za mladistvé se považují osoby starší 15 let, dospělost z hlediska trestní odpovědnosti nastává dosažením 18. roku věku. Trestní odpovědnost vyvíňuje pouze duševní choroba, která v době spáchání trestného činu způsobila, že pachatel nemohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání. Trestní odpovědnosti naopak nezabývá předchozí požití alkoholových či jiných toxických látek, pokud se pachatel sám do tohoto stavu přivedl. K trestní odpovědnosti osob mladších 15 let nedochází. To ovšem neznamená, že za určitých okolností nemohou být postiženy jinak než že nemohou být postiženi jejich rodiče.²¹

²¹ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování*. Praha: Portál, 2000 str. 118.

2.2 Šikana z právního hlediska

Šikana učitele může vyústit v trestní stíhání agresora pro některý trestný čin např. vydírání (§ 175 trestního zákona), omezování osobní svobody (§ 171 trestního zákona), útisk (§ 177 trestního zákona), ublížení na zdraví (§ 122 trestního zákona), loupež (§ 173 trestního zákona), krádež (§ 205 trestního zákona), poškozování cizí věci (§ 228 trestního zákona), znásilnění (§ 185 trestního zákona), kuplířství (§ 189 trestního zákona). U majetkových trestných činů je nutné, aby škoda způsobená trestným činem přesáhla částku 5 000 Kč, jinak se jedná o přestupek a čin bude projednán v přestupkovém řízení. Pokud se ovšem krádeže témuž poškozenému ze strany pachatele opakují a celková částka přesáhne hranici 5 000 Kč, jedná se o trestný čin pokračující krádeže. Oběť pak bude mít postavení poškozeného s procesními právy v trestním řízení (např. právo na náhradu škody apod.)

Markantním případem je trestný čin omezování osobní svobody, kterého se dopouští každý, kdo jinému bez oprávnění brání užívat osobní svobody. Pod tuto skutkovou podstatu lze zařadit různé formy šikany spočívající například v zavírání oběti, jejím přivazování nebo nucení setrvat na určitém místě.

Je-li oběť nucena násilím nebo pod pohrůžkou násilí k nějakým úkonům, jedná se ve většině případů o vydírání, kterého se dopouští ten, kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opomenul nebo trpěl. Nezáleží proto na tom, zda se jedná o skutečné fyzické násilí nebo pouze o vyhrožování. Hrozit lze v daném případě jak násilím, tak i způsobením jakékoliv jiné újmy.

S vydíráním úzce souvisí i trestní čin vzbuzení důvodné obavy. Tohoto deliktu se dopouští ten, kdo jinému vyhrožuje usmrcením, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou takovým způsobem, že to může vzbudit důvodnou obavu. Pokud jde o jinou těžkou újmu, je třeba při jejím hodnocení vycházet nejen z faktických možností pachatele, ale především z psychického účinku na oběť. To, co se může zdát dospělému jako banální, nebo nerealizovatelné, může na psychiku dítěte působit takovým způsobem, že je skutková podstata naplněna.

Násilné odebírání věcí může být kvalifikováno jako trestný čin loupeže. Trestného činu loupeže se dopouští ten, kdo proti jinému užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit

se cizí věci. Nezáleží přitom na tom, jakou hodnotu má tato cizí věc, rozhodující je samotný fakt, že někdo použije násilí vůči jinému, aby se zmocnil jeho věci. Trestní zákon proto stanoví na trestný čin loupeže velmi přísnou trestní sazbu, a to trest odnětí svobody v trvání dvou až deseti let. Při závažnějším způsobu provedení trestného činu loupeže hrozí tresty ještě vyšší.

Řada nezletilců byla překvapena, že jejich jednání, při kterém násilím obrali spolužáka o poměrně malou částku peněz anebo věc malé hodnoty, byla kvalifikována jako trestný čin loupeže se všemi důsledky.

Sexuální formy šikanování mohou být kvalifikovány jako trestný čin znásilnění, pohlavního zneužívání nebo trestný čin kuplířství.

Šikana se může projevit i na zdravotním stavu poškozeného, může mít za následek způsobení újmy na zdraví. V takovémto případě se může jednat o trestný čin ublížení na zdraví.

Je-li šikana založena na úmyslném poškozování věci oběti, potom takové jednání může naplnit skutkovou podstatu trestného činu poškozování cizí věci.²²

2.3 Legislativa v České republice

V této kapitole se zaměřím na shrnutí legislativy týkající se problému šikany učitelů, protože zásadním způsobem ovlivňuje příhodnost podmínek při řešení tohoto problému. Ač je formálně deklarována podpora resortu školství a většina polických aktérů se zavazují k jeho rozvoji, tak v současnosti v České republice legislativní prostředí nedostatečně zamezuje zvyšujícímu se rozsahu šikany učitelů a agresivního chování žáků na základních školách. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchov (MŠMT) jako odpovědný státní orgán má na starosti systematické řešení, které je však v tuto chvíli naprosto nedostatečné.

V roce 2001 byl vydán Metodický pokyn MŠMT č. 28275/2000-22, jehož cílem je upozornit na závažnost šikanování mezi žáky, poskytnout pedagogickým pracovníkům základní informace k prevenci a řešení tohoto problému. V lednu 2009 ve Věstníku MŠMT aktualizovalo pokyn, kde největší změnu přináší nový článek 5, který vyzývá školy k tvorbě vlastního programu pro řešení šikanování.

²² KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování*. Praha: Portál, 2000 str. 120.

MŠMT v roce 2004 vytvořilo materiál Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu. Ve spolupráci s Ministerstvem vnitra MŠMT připravuje výzkumný projekt Ochrana dětí a mládeže před zneužíváním moderních komunikačních technologií k násilí, agresi a ponižování. Jeho cílem je minimalizovat zneužívání ICT k násilí a šikaně na školách.

V Úmluvě o právech dítěte, čl. 28, je uvedeno, že kázeň ve škole je zajišťována způsobem slučitelným s lidskou důstojností. To znamená, že žák nesmí být v žádném případě odmítnut jako osoba jako taková, ale musí být zřetelně odmítnuto jeho negativní jednání.

Oznamovací povinnost je dána ustanovením § 368 zákona č. 40/2009 Sb. Zde je uvedena povinnost oznámit všechny trestné činy v něm uvedené. Mimo oznamovací povinnost je každý oprávněn upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče a upozornit orgán sociálně právní ochrany dětí na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, § 7).

Děti mladší 15 let nejsou trestně odpovědné. Přesto jsou postižitelné dle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, lze tedy přistoupit k jiným výchovným opatřením. Podle zákona č. 561/2004 Sb., Školský zákon, je možno agresorovi (žáku základní školy) uložit tato výchovná opatření (čl. 5):

- napomenutí, důtka třídního učitele, důtka ředitele
- snížení známky z chování
- převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny
- doporučení oběti i agresorům návštěvy v ambulantním oddělení střediska výchovné péče pro děti a mládež (dále SVP) nebo v nestátních organizacích majících obdobnou náplň činnosti jako SVP.

Mezi instituce a orgány, se kterými může škola spolupracovat v rámci první pomoci při pokročilých šikanách, patří pedagogicko-psychologická poradna, středisko výchovné péče, orgán sociálně právní ochrany dětí na základě (Vyhlášky o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních č. 72/2005 Sb.) a Policie České republiky na základě (Zákona o Policii České republiky č. 273/2008 Sb.).

V případě šikany učitele, kdy dojde k materiální škodě nebo morální újmě, je možnost se odvolat na občanskoprávní řízení (§ 420 Občanského zákoníku).

Oběť se rovněž může odvolat na Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listinu základních práv a svobod, kde je uvedeno, že každý občan má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.

Školní řády vytvořené jednotlivými základními školami mohou na základě § 30 odst. 1 písm. b) a c) a § 31 odst. 7 zákona č. 561/2004 Sb. obsahovat jednotlivé kroky:

- zákaz používání komunikačních prostředků, které by mohly ohrozit zdraví
- školy a pracovníci můžou odebrat věc narušující pořádek
- možnost vykázat žáka z vyučování (a zajistit dohled nad žákem)

Podle § 31 odst. 2 školského zákona nelze vyloučit žáka, který neukončil povinnou školní docházku.²³

2.4 Právní odpovědnost učitele

Pojem právní odpovědnosti

Předmětem právní odpovědnosti učitele je skutečnost, že vlivem učitelova úmyslu, nebo opomenutí došlo u žáka ke škodě na životě, zdraví či jeho majetku, popř. byla jinak poškozena studentova práva vyplývající z obecně závazných právních předpisů.

„Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí“. (ust. § 415 zák. č. 40/1964 Sb., Občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů)

Toto ustanovení upravuje i preventivní působení, tedy předcházení škodám i tam, kde ke škodě ještě nedošlo nebo dokonce ani taková škoda bezprostředně nehrozí!

²³ TUMOVÁ, A. KUNCOVÁ, H. MILTROVÁ, J. FRANCOVÁ, M. *Šikana učitelů*. Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2009 str. 20.

Z toho plyne, že učitel (zejména řídící pracovník, ale nejen on), je povinen organizačně či konkrétně osobně na místě organizovat činnost školy, respektive činnost studentů tak, aby škodám předcházel v rovině organizační, legislativní, kontrolní apod.)

Tedy kompetence učitele (viz profesní kompetence) je nutno rozšířit:

- o schopnost tvorby a realizace interních organizačních předpisů
- o činnost dohledovou, kontrolní a organizační.

Obsah právní odpovědnosti

Obsahem právní odpovědnosti jsou všechny činnosti učitele při:

- zajištění požární bezpečnosti a pravidelných kontrol vyhrazených zařízení,
- organizaci výuky v tělocvičně
- organizaci činnosti v pracovních odborných předmětech (fyzika, chemie, biologie...)
- organizaci pohybu žáků na chodbách
- zajištění stravy pro žáky, vyučující a zaměstnance školy
- organizaci mimoškolní činnosti v prostorách školy
- zpracování krizového plánu
- prevenci sociálně negativních jevů
- zajištění pravidelného a přiměřeného příjmu tekutin.

Tyto činnosti (preventivního charakteru) se odvíjejí zejména od školské legislativy platné pro organizaci výuky či konkrétních činností žáků ve škole. Učitel musí:

- být informován o způsobech a formách tvorby, aplikace a interpretace obecně závazných právních předpisů v praxi učitele
- umět tvořit jednoduché obecně závazné předpisy školy či školského zařízení
- umět tvořit konkrétní individuálně závazné akty realizace práva organizující činnost učitelů či žáků
- mít orientaci při organizaci zajištění povinností učitele (školy) při realizaci výchovně – vzdělávacího procesu.

Právní termín „*subjektivní odpovědnost*“ znamená, že je nutno odpovědnému (učiteli) prokázat zavinění za škodu.

Termín „*objektivní odpovědnost*“ vzniká bez zavinění konkrétní osoby.

Vztahují se na to ustanovení:

- ust. § 420, odst. 1, občanského zákona : „*každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti*“.
- ust. § 420, odst. 3, občanského zákona sice stanoví, že: „*odpovědnosti se zproští ten, kdo prokáže, že škodu nezavinil*“. Nicméně, jak bylo uvedeno výše, existují příklady objektivní odpovědnosti, které toto pravidlo prolamují.²⁴

3. Možnosti řešení situace

3.1 Oblast legislativní

Jednou z nejdiskutovanějších otázek a zároveň jednou z hlavních možností řešení situace je ustanovení pedagoga veřejným činitelem.

Podle předsedy školských odborů Františka Dobšíka se pracovní podmínky na školách dlouhodobě zhoršují. Objevují se nové tlaky na pedagogy a pro ně je obtížné se s nimi vyrovnat. Nejde jen o „standardní“ slovní útoky na pedagogy ze strany žáků. Objevuje se nahrávání a natáčení učitelů v situacích, kdy jsou žáky programově ztrapňováni. Rodiče s finančními možnostmi, o kterých se pedagogům ani nezdá, mají pocit, že mohou ovlivnit známky svých dětí, a pokud to učitel nechce udělat, překračují ho a jednají z pozice ekonomické síly s řediteli. Nejsou dnes výjimkou situace, kdy rodič přijde s právníkem za ředitelem a ten se jim při nejlepší vůli může jen těžko svými právními znalostmi rovnat. A jen kvalita tohoto ředitele je pak zárukou, že se učitel nestane obětí bossingu, že není přesvědčován, že toto dítě (vlivného člověka nebo třeba sponzora školy) by mělo dostat lepší výslednou známku, nemělo by být potrestáno... Na straně druhé jsou rodiče, se kterými je obtížné se dohodnout, kteří mají pocit, že se vše dá vyřešit agresí slovní v tom lepším případě, ale nezřídka i agresí fyzickou.

Je jasné, že učitelé různých škol a školských zařízení by potřebovali různou míru ochrany. Nelze srovnávat ohrožení učitelky v mateřské škole, vychovatele při noční službě ve výchovném ústavu, pedagogů na základních školách na malém městě či na hranici romských ghett. Někde je riziko minimální, jinde naopak velmi reálné. Školské odbory nepožadují, aby měli pedagogové

²⁴ Dostupné z : http://www.pedagog.ic.cz/podlahova_dok/soubory/Etika_ucitele,_pravni_odpovednost.doc.

srovnatelnou právní ochranu jako policisté, hasiči nebo třeba soudci. Měla by být ale dostatečná pro to, aby se mohli bez nebezpečí věnovat své pedagogické práci. A to by měl být zájem nejen pedagogů či odborů, ale celé společnosti. Ministerstvo školství nyní řeší otázku povinnosti pedagogů v rámci definování profesního standardu. S tím rukou v ruce by měl jít materiál, který by řešil i jejich práva a míru jejich právní ochrany.

Přijetí takové legislativní úpravy jako je statut veřejného činitele pro pedagogy, která by se dotýkala zřejmě trestního zákoníku, by situaci jistě nevyřešilo hned. Nicméně lidé by si postupně zvykali, že pedagog při své práci požívá právní ochrany. Soudní jednání s lidmi, kteří by si dovolili je napadnout slovně nebo fyzicky nebo kteří by se snažili je ovlivňovat, by bezpochyby byla v centru zájmu médií a citelné tresty by vyvolaly ohlas veřejnosti. A to vše by postupem doby vedlo ke zlepšení pozice pedagogům. Je to jedna z cest ke zvýšení prestiže této profese.

Každá mince má ale dvě strany. V tomto případě je druhou stranou i vyšší právní odpovědnost lidí, kteří mají statut veřejného činitele. Učitel, který je dnes provokován svými žáky a který neudrží nervy na uzdě, bývá za eventuální pohlavek postižen většinou v rámci školy, nebo je s ním rozvázán pracovní poměr. Pokud by byl veřejným činitelem, byl by postih za toto chování, byť jeho reakci třeba i rozumíme, podstatně tvrdší. Je však jasné, že naprostá většina pedagogů přistupuje ke svému povolání s maximální odpovědností, a proto by se do konfliktů s tímto novým statutem nedostávala.

Ministerstvo školství se zavedením statutu veřejného činitele nesouhlasí. Jako alternativu nabízí realizaci různých kurzů či přímo výcviku v krizové komunikaci, vzdělávání budoucích i stávajících pedagogů a využívání poradenských služeb. Zdá se, že rezervy mají především pedagogické fakulty. Tato problematika se také netýká jen učitelů, ale i těch, kdo pracují s dětmi v jejich volném čase.²⁵

Asociace pedagogů základního školství České republiky, o.s. předložila dne 30. března 2009 na základě ankety Asociace pedagogů základního školství České republiky k chování žáků návrhy opatření. Mezi těmi, které se týkaly legislativní oblasti, bylo i ustanovení pedagoga statutem veřejný činitel. Při vlastní realizaci doporučila APZŠ vzít v potaz skutečnost, že již zmíněný statut této profesní kategorie vyplývá z mnoha jejích činností a tak splňuje patřičná kritéria, např. míra

²⁵ Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=3814>.

společenské odpovědnosti. V druhé rovině pak tato profese neužívá výhody, které ze statutu vyplývají včetně finančního ocenění.²⁶

Mezi další návrhy týkající se legislativních změn řadí Asociace pedagogů základního školství České republiky, o.s.:

- změnou stávajících právních předpisů dosáhnout zvýšení péče rodičů o své děti.
- odborné vyšetření žáka při nevhodném chování i bez souhlasu rodičů.
- podmíněčné vyloučení ze školy – zodpovědnost by po tuto dobu nesli rodiče = větší odpovědnost rodičů za výchovu a vzdělání.
- změnit pravomoci škol ve vztahu k zákonným zástupcům – zpřísnit postihy zákonných zástupců za přestupky svých dětí (alkohol, drogy, šikana, ničení majetku).
- legislativně zakotvit plnou odpovědnost žáků a jejich zákonných zástupců za úmyslně způsobené škody na majetku, povinnost uhradit zničený majetek školy, případně spolužáků. Totéž by se mělo týkat i majetku obcí a jejich obyvatelů.
- stanovit zodpovědného sociálního pracovníka na úřadech pověřených obcí pro styk se školou, vybaveného kompetencemi, který by monitoroval problematické žáky, jednal s jejich rodiči za účasti příslušného učitele.
- vytvořit orgán, který bude mít patřičnou pravomoc v jednání s rodiči, kteří nejsou přístupni žádné domluvě. Vybavit ho kompetencemi, které by umožnily včas řešit nápravu bez zdoluhavých byrokratických bariér.²⁷

3.2 Oblast organizační

Otázka řešení šikany je komplikovaná a dlouhodobá. Jsou zde dvě možné roviny, na kterých lze zasáhnout a pokusit se o nápravu – škola a rodina.

Největší problém spočívá právě v pedagogickém přístupu k šikaně. Zjevně chybí teoretická příprava pedagogů v oblasti rozpoznávání a řešení případů šikanování. Strach z potenciálního rozruchu, negativní reakce rodičů, dokonce i mediálního útoku je u některých pedagogů natolik silný, že raději šikanu přehlížejí a vůbec se jí nesnaží řešit. Argumenty, že se jedná o „klukoviny“ a že napadané děti jsou přecitlivělé, stejně jako jejich matky, jsou naprosto nepřipustné. Učitel

²⁶ Dostupné z: <http://www.kapezet.cz/index.php?object=General&articleId=202&leveMenu=4>.

²⁷ Dostupné z: <http://www.apzs.cz/ankety-a-diskuze/anketa-k-chovani-zakua>.

musí být všímavý, sledovat dění ve třídě, vztahy mezi dětmi, stupeň spolupráce nebo rivalry. Je nepochybně výhodou, když se o svá pozorování podělí i s kolegy. V případě, že odhalí mezi dětmi šikanu, musí zaujmout jasné stanovisko a projevit nesouhlas s takovým jednáním veřejně před celou třídou. Rozhodný a nekompromisní postoj je důležitý jak pro oběť, které tím poskytuje podporu a ochranu, tak pro ostatní děti, které by měly poznat, že v humánní společnosti se takové chování netoleruje. Bezprostředně po odhalení události by měl následovat veřejný a přiměřený postih šikanujícího dítěte, ovšem s tím, že pedagog dá najevo, že neodsuzuje je samotné, nýbrž jeho chování.²⁸

V organizační oblasti je podle Asociace pedagogů základního školství České republiky, o.s. z 30.března 2009 možnost nápravy za přijetí těchto opatření:

- rozšířit nabídku volnočasových aktivit na školách tzn. přímo školám navýšit dotace účelově vázané na tuto činnost.
- snížit počet žáků ve třídách na prvním stupni, max. na 20, na druhém stupni na 25 žáků a snížit i maximální počet žáků ve skupině (dělení třídy – finančně zajistit možnost dodržování těchto maxim). Vyčlenit finanční prostředky, které pokryjí náklady na snížení počtu žáků ve třídě, kde je žák s poruchami chování (na základě závěrů odborného vyšetření), dále pak pokryjí zvýšení platů pedagogických pracovníků včetně asistentů
- navýšit mzdové prostředky školám na zavedení pozic školního psychologa, případně asistenta pedagoga a asistenta – etopeda.
- v přípravě učitelů na vysokých školách, zejména na pedagogických fakultách: posílit výuku pedagogické psychologie, didaktiky, speciální pedagogiky a didaktiky práce s problémovými žáky. Zvýšit podíl řízené praxe studentů přímo na školách.
- zvýšit finanční dotace pro pedagogické fakulty na financování činností, které souvisí s pedagogickou přípravou studentů.
- zajistit účinné sdílení příkladů dobré praxe při vytváření pozitivní vnitřní atmosféry školy a při efektivní realizaci programů prevence sociálně patologických jevů.
- zajistit pedagogům všech škol a školských zařízení možnost účasti na vzdělávacích akcích DVPP, které by zvýšily jejich profesionální dovednosti v oblasti prevence sociálně

²⁸ LOVASOVÁ, L. *Šikana*. 1.vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006 str. 16.

patologických jevů a zvládání krizových situací v chování žáků. Na tyto akce navýšit školám účelově vázané finanční prostředky.²⁹

Poskytování poradenských služeb na školách je zapracováno do vyhlášky č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních následně v její novele - Vyhláška č. 116 ze dne 15. dubna 2011, kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Školní speciální pedagog působí na škole jako poskytovatel poradenských služeb spolu se školním metodikem prevence, výchovným poradcem, případně školním psychologem a jejich konzultačním týmem složeným z vybraných pedagogů školy.³⁰

Náplň činnosti poradenských pracovníků školního poradenského pracoviště:

Školní speciální pedagog:

- vytváří systém včasné identifikace žáků s výukovými obtížemi
- vytváří strategii používání ve školách pro prevenci výukových obtíží ve vztahu k reedukaci
- věnuje se metodické podpoře učitelů
- zajišťuje krizovou intervenci.

Výchovný poradce:

- věnuje se zejména problematice kariérového poradenství a procesu integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (včetně integrace žáků nadaných) na školách.

Školní metodik prevence:

- pracuje především v oblasti prevence sociálně nežádoucích jevů.³¹

Činnost školního psychologa, výchovného poradce, speciálního pedagoga i asistentů pedagoga má pro školu velký význam. Škola, která má svého psychologa, speciálního pedagoga a má

²⁹ Dostupné z : <http://www.kapezet.cz/index.php?object=General&articleId=202&leveMenu=4>.

³⁰ Věstník MŠMT, dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/2005-7>.

³¹ Věstník MŠMT, dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/2005-7>.

k dispozici asistenty pedagoga, je v mnohem snazší pozici než škola, která se musí obracet na externisty. V případě řešení problému je možné řešit situaci okamžitě, jak problém nastane. Navíc psycholog (či speciální pedagog) je seznámen s podmínkami školy, s klimatem školy i jednotlivých tříd, s žáky, rodiči i učiteli, a proto je jeho výchozí situace pro řešení problému výhodnější. Větší zastoupení psychologů, speciálních pedagogů či asistentů pedagoga by pomohlo zlepšení klimatu ve školách, preventivně by působilo proti výskytu šikany učitelů, ale i zjednodušilo systém řešení aktuálního stavu šikany.³²

Pedagog nemá žádné možnosti dítě zvládnout jinak, než svými dovednostmi v oblasti verbálních schopností, pedagogického umu a přirozené autority. Pokud bychom však ponechali pouze tuto vysoce schopnou pedagogickou skupinu ve svých řadách a „zbavili“ se těch méně zdatných, i když odborně nenahraditelných učitelů, kolik by nám zbylo pedagogů v našich školských zařízeních? Je také nutné přiznat, že v současné době, část vedoucích pracovníků bere v potaz konstituční dispozice uchazeče o zaměstnání a mnohdy je upřednostní před kvalifikovaností a odborností jedince. Řešení má však i jiné cesty.

Za chování dětí by měla být odpovědná v každém případě také rodina a možná by bylo vhodné se podívat v okolních zemích na modely škol, kde si s tímto fenoménem už z části umějí poradit. Pokud dítě natolik narušuje výuku a jsou tím postiženi ostatní žáci, musí škola mít možnost ochránit tyto žáky před negativním chováním jednotlivců. Například dočasným umístěním mimo školu. Zde by měla pak působit především rodina.

Velikým úskalím, a to v celosvětovém měřítku, je fakt, že nepopulární kroky a řešení situací v této oblasti, jsou politicky neatraktivní. Tady je však veliký prostor pro zavedení zákonných norem na ochranu pedagogů. Vždyť je dnes už běžným paradoxem, že učitel je pro malý pohlavek dítěti vláčen rodiči, institucemi a někdy i školou jako vyvrhel společnosti a mnohdy propuštěn ze zaměstnání a na druhou stranu žák, který fyzicky učitele napadl, je na výchovné komisi „požádán“, aby se takového jednání nedopouštěl. Politické strany a též jednotliví poslanci, se rádi odkazují na dodržování práv dětí apod. To však s upevňováním morálky, dodržováním zákonů a práv ostatních občanů nemá nic společného. Určitý řád přece brání rozkvětu anarchie, ke které to

³² TUMOVÁ, A. KUNCOVÁ, H. MILTROVÁ, J. FRANCOVÁ, M. *Šikana učitelů*. Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2009 str. 39.

na některých školách spěje. Práva dětí přeci nejsou v rozporu s dodržováním kázně a řádů, které jsou podmínkou funkčnosti každé instituce.³³

V neposlední řadě je třeba zmínit oblast veřejné správy. Změny, které by v této oblasti měly být provedeny, by dle Asociace pedagogů základního školství České republiky, o.s. byly další možností v řešení současné situace v otázce šikany učitelů. Jedná se především o následující návrhy:

- Je nutná zásadní změna v hierarchii hodnot společnosti. Převažuje názor: k prosazení svého je třeba být bezohledný, tvrdý, zlý, sobecký.
- Zlepšit vzájemnou komunikaci mezi školou a dalšími institucemi, které mají v popisu práce péči o děti (OSPOD, sociální odbor, apod.) a Policie ČR, soudy.
- Účinnější, razantnější, rychlejší a důsledné jednání správních orgánů, pokud rodiče zanedbávají péči o dítě, ohrožují jeho mravní výchovu.
- Neúměrně dlouhé domlouvání a přesvědčování, dohled sociálního pracovníka (mnohdy předem ohlášená návštěva se mívá účinkem). A škola jen sleduje, posílá hlášení, urguje a často vidí marnost svého počínání. Zájem dítěte jde do ztracena.
- Největší problém – nepostižitelnost rodičů za přestupkové a trestné chování dětí. Rozhodné a rázné řešení negativních vlivů, nebát se požadovat „potrestání“ agresora.
- Odbory sociální péče i policie nezakročují důsledně, nedotahují vyšetřování dokonce. Pokud jsou důkazy, mělo by dojít k potrestání viníka.
- Rodiče si myslí, že se jim nemůže nic stát, nikdo na ně nemůže a že mají jen práva
- Potřebujeme dostatečné restriktivní nástroje k řešení závadného chování dětí.
- Instituce zabývající se školskou problematikou musí při požadavcích kladených na práci učitelů respektovat skutečnost, že žáci, kteří dnes navštěvují školu, žijí v jiných sociokulturních podmínkách.
- Orgány veřejné a státní správy se zhoršením chováním nezabývají. Sociální pracovníci by měli být v terénu – ne v kancelářích.
- Častější kontrola nočních podniků.

³³ SÁVA, A. *Šikana učitelů*. dostupné z: <http://www.anv.cz/clanky/215-sikana-ucitelu>.

- Každý kraj by měl mít speciální (internátní) školu pro případy zvlášť narušených žáků.³⁴

K eliminaci šikany lze přispět respektováním určitých principů vycházejících z praxe:

1. princip otevřenosti

Šikanu a její řešení musí umět odpovědní pracovníci pojmenovat. Je nutné nezakrývat vzniklé potíže a prezentovat školu jako zařízení, které si umí se šikanou poradit.

2. princip komplexnosti

I za předpokladu, že je šikanou pověřen odpovědný pracovník, musí se do boje proti ní zapojit celá instituce. Je nutná velmi podrobná informovanost mezi pedagogy.

3. princip spolupráce

Tento princip je založen na zapojení ostatních institucí do řešení šikany a to dle jejího charakteru a rozsahu. (PPP, PČR, Státní zastupitelství, OSPOD, psycholog, speciální pedagog – etoped apod.)

4. princip odbornosti a praktických zkušeností

Koordinací řešením případů šikany by se měla zabývat kompetentní osoba, odborně k této činnosti připravená, jak po teoretické, tak i po praktické stránce.

5. princip zákonnosti

Pedagogický personál musí být obeznámen s tím, že přehlížení, či neřešení šikany není v souladu se zákony, přípustnými normami a posláním pedagoga.

6. princip objektivnosti

Pedagog nesmí nabýt dojmu, že za výskyt šikany v jeho třídě nebo skupině je na něj nahlíženo jako na špatného pedagoga. V takovémto případě bude pedagog projevy šikany záměrně zatajovat.

7. princip komplexní péče

Při řešení šikany je nutné, komplexně pracovat nejen s obětí, ale i agresorem.

³⁴ Dostupné z: <http://www.apzs.cz/ankety-a-diskuze/anketa-k-chovani-zakua>.

8. princip odpovědnosti a důslednosti

Je nezbytné, aby si pedagogové uvědomovali poslání svého povolání a své jednání zaměřovali vždy ku prospěchu dítěte a jeho dalšího zdravého vývoje.

9. Princip zvýšení sebevědomí oběti – konfrontace

Ikdyž odborná veřejnost varuje a nedoporučuje konfrontaci oběti s agresorem, je velice účinná, a doporučuji tento postup uplatňovat. Přístup musí být odborný, připravený!! Agresor musí získat pocit, že oběť se již nebojí a u oběti je vhodné touto metodou zvýšit sebevědomí. Týká se to zejména řešení šikany mezi dětmi, nicméně lze aplikovat i u šikany učitelů. Tento postup může využívat pouze zkušený odborník s vysokým stupněm autority!!

10. princip přítomnosti

Přítomnost pedagoga je bezesporu velikou zbraní proti šikanování. Vyplývá to z průzkumů šikany, kdy respondenti v 80% přiznávají, že šikana probíhá v přímé závislosti na přítomnosti pedagoga. V případě šikany učitelů, je vhodné zařadit do systému prevence náhodnou přítomnost jiného pedagoga, nadřízené osoby apod.

11. princip kolegiality

Posilovat kolegiální chování a vzájemnou pomoc mezi pedagogy. Zde je také důležité, aby se pedagog uměl svěřit se svými problémy a neúspěchy nejen vedení, ale také ostatním spolupracovníkům.³⁵

3.3 Prevence

Vzhledem k tomu, že šikana učitelů představuje multidimenzionální společenský problém, je třeba hledat řešení na společenské úrovni, nejde pouze o otázku jednotlivých škol. Při působení na snížení šikany učitelů je potřebné, funkční i finančně výhodné věnovat se systematicky a kvalitně prevenci. Ta musí být řešena koncepčně a na několika úrovních. Mezi tyto úrovně patří systém podpory učitelů, systém preventivních programů pro žáky, podpora programů škol pro rodiče a žáky (navázání funkční spolupráce a zavedení principů komunitní školy), kampaň a osvěta veřejnosti (upozornění na problém) a zlepšení přípravy studentů pedagogických fakult.³⁶

³⁵ SÁVA, A. *Šikana učitelů*. dostupné z: <http://www.anv.cz/clanky/215-sikana-ucitelu>.

³⁶ TUMOVÁ, A. KUNCOVÁ, H. MILTROVÁ, J. FRANCOVÁ, M. *Šikana učitelů*. Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2009str. 42.

Řešení, které by vedlo k celospolečenskému vymýcení šikany, je velmi komplikované a dlouhodobé. Šikana není pouze záležitostí omezenou na školní věk, je to problém související s budoucím jednáním všech zúčastněných jedinců, a to jak agresora, tak i oběti a svědků. Je nutné začít s výchovou již od útlého věku, vštěpovat dětem morální a společenská pravidla a vyžadovat jejich dodržování, neboť podle výzkumů lze tendence k šikanování vysledovat již u dětí v předškolním věku.

Mezi možnosti, jak šikaně předcházet, patří:

- vytvoření atmosféry otevřenosti a vzájemné solidarity
- stanovení jasných pravidel chování v kolektivu
- stanovení postupů v případech násilí mezi dětmi
- pravidelné diskuze na téma tělesné, etnické či kulturní odlišnosti
- vzdělávání v oblasti lidských práv
- cílené sledování přímých a nepřímých známek šikany.³⁷

Z Metodického pokynu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení vyplývá, že základem prevence šikanování a násilí na školách je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky (a mezi žáky a učiteli). Školy a školská zařízení při efektivní realizaci prevence šikanování usilují o vytváření bezpečného prostředí a za tím účelem:

- podporují solidaritu a toleranci
- podporují vědomí sounáležitosti
- posilují a vytváří podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy
- uplatňují spolupráci mezi dětmi a rozvíjejí jejich vzájemný respekt
- rozvíjí jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince

Ředitelé škol a školských zařízení odpovídají za systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a násilí. Proto zajistí zejména:

- vzdělávání pracovníků v akreditovaných kurzech k problematice šikanování

³⁷ LOVASOVÁ, L. *Šikana*. 1.vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006 str. 18.

- zajistí dohled pedagogických pracovníků nad žáky zejména ve škole před vyučováním, o přestávkách, mezi vyučovacími hodinami mezi dopoledním a odpoledním vyučováním, podle potřeby při přecházení žáků mezi budovami školy do zařízení školního stravování a do školní družiny
- zajistí doplňování školní knihovny o literaturu z oblasti problematiky násilného chování a šikanování.

Každá škola si vytvoří vlastní Program proti šikanování, pokud ho doposud nemá. Tento program se stane součástí Minimálního preventivního programu. Na tvorbě a realizaci Programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy. Koordinace jeho tvorby patří ke standardní činnosti školního metodika prevence. Ten podle potřeby spolupracuje s metodikem prevence v Pedagogicko-psychologické poradně. Za realizaci a hodnocení programu je odpovědný ředitel školy. Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Hlavní součástí programu je krizový plán, který eliminuje či minimalizuje škody v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde. Měly by z něj jednoznačně vyplynout kompetence jednotlivých osob a specifický postup a způsob řešení.³⁸

V závěru bych chtěl poukázat na roli médií a osvěty.

Podle Asociace pedagogů základního školství České republiky je potřeba:

- hledat podporu při výchově dětí u médií a veřejnosti
- působit na média, aby přijala díl odpovědnosti při utváření názoru na vzdělání a výchovu, posilování pozitivních hodnot v životě člověka
- víc pořadů zaměřených na výchovu dětí podporujících tvorbu životních hodnot, toleranci, ochotu pomáhat druhým, poznávání dobra a zla (zvážit vysílání pro školy)
- minimalizovat zobrazování násilí v médiích (agresivita, brutální hrdinové, vulgárnost, prezentace drog = vzory)
- zdůrazňovat povinnost rodiny pečovat o své děti – ve sdělovacích prostředcích se poukazuje jen na nejostřejší případy
- pomáhat změnit negativní postoj veřejnosti k učitelské profesi
- média by měla nezkresleně informovat o situaci na školách a pomáhat při formování postojů rodičovské veřejnosti k výchově mládeže a ke vzdělávání.³⁹

³⁸ ŘÍČAN, P. JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. GRADA Publishing, 2010 str. 145.

³⁹ Dostupné z : <http://www.apzs.cz/ankety-a-diskuze/anketa-k-chovani-zakua>.

4. Praktická část

4.1 Výzkum

Cíl práce

Cílem výzkumné části této bakalářské práce je zmapování situace na konkrétních základních školách a to za použití kvantitativního výzkumu, jehož pomocí bych chtěl odpovědět na tyto výzkumné otázky:

1. Vyskytuje se na základních školách v okrese České Budějovice šikana učitelů ze strany žáků?
2. Je výskyt šikany učitelů ze strany žáků vyšší na školách v obci s menším počtem obyvatel nebo na školách ve větších městech?
3. Jsou učitelé na základních školách schopni se šikaně ze strany žáků bránit a jakým způsobem?
4. Jaké jsou možnosti řešení na školách s výskytem dané problematiky?

Metody a techniky zpracování

Pro získání potřebných údajů jsem při zpracování své bakalářské práce zvolil metodu dotazníku, neboť jde o vysoce efektivní techniku, která může postihnout velký počet respondentů, přičemž je zajištěna anonymita, která zaručuje uvádění pravdivých odpovědí. Dalším důvodem je skutečnost, že informace jsou získány v poměrně krátkém čase, s relativně malými náklady.

Cestou ředitelů byl dotazník distribuován mezi jednotlivé učitele a následně po jeho vyplnění předán zpět mé osobě. Dotazník obsahuje celkem 15 nenáročných uzavřených otázek, na které respondenti = učitelé odpovídali písemně a anonymně.

4.2 Charakteristika výzkumného souboru

Vzhledem k povaze tématu bakalářské práce byli prostřednictvím dotazníku osloveni učitelé vybraných základních škol v okrese České Budějovice, a to jak škol v obcích s menším počtem obyvatel, tak škol ve městech a v samotném okresním městě. Náhodně byly vybrány tyto základní školy:

- a) ZŠ v obcích – Petříkov, Benešov nad Černou, Olešnice
- b) ZŠ v městech s počtem obyvatel do 10.000 – Nové Hrady, Borovany, Horní Stropnice
- c) ZŠ v okresním městě – ZŠ Máj I, ZŠ Máj II, ZŠ Pohůrecká

Při výběru škol bylo přihlíženo k faktu, aby zastoupení škol bylo rovnoměrné a nedošlo k nechtěnému zkreslení výzkumu.

Přehled vybraných škol:

1. ***Základní škola Petříkov*** – jedná se o malotřídní školu s pěti postupovými ročníky. Navštěvuje ji celkem 37 žáků, které vyučují 2 pedagogové.
2. ***Základní škola Benešov nad Černou*** – tuto základní devítiletou školu navštěvuje 117 žáků, o jejichž výuku se stará 17 pedagogů.
3. ***Základní škola Olešnice*** – v tomto případě se jedná o malotřídní školu s pěti postupovými ročníky. Žáci jsou rozděleni do dvou tříd. V jedné třídě se vzdělává 1.-2.ročník, ve druhém 3.,4. a 5.ročník. V letošním školním roce navštěvuje školu 32 žáků. Zaměstnání jsou zde 3 pedagogičtí pracovníci.
4. ***Základní škola Nové Hrady*** – úplná základní škola s devíti postupovými ročníky. Na prvním i druhém stupni je v každém ročníku většinou jedna třída. V současné době navštěvuje školu 220 žáků. Průměrná naplněnost tříd se pohybuje kolem 18 žáků. Je spádovou školou pro okolní obce (cca 20 procent žáků dojíždí z okolních obcí. Počty pedagogů: celkem 20, z toho 1 výchovný poradce a 2 asistentky pedagoga.
5. ***Základní škola Borovany*** – jedná se o úplnou školu s devíti postupnými ročníky. V každém ročníku jsou dvě paralelní třídy. V současné době školu navštěvuje 420 žáků, vyučuje je 22 pedagogů.
6. ***Základní škola Horní Stropnice*** – tuto školu navštěvují děti z Horní Stropnice a přilehlých osad. Jejich celkový počet je 128. O jejich vzdělání se stará 14 pedagogických pracovníků.

7. **Základní škola Máj I.** – škola patří stále mezi nejmladší v Českých Budějovicích. Vznikla zároveň s novým sídlištěm Máj. Počet žáků navštěvujících tuto školu v letošním roce je 511. Kromě 31 standardních pedagogů je zde zaměstnán také jeden pedagogický asistent.
8. **Základní škola Máj II.** – škola spolupracuje s pedagogicko – psychologickou poradnou, se speciálně pedagogickými centry, s tyflokabinetem, se sdružením rodičů. Je klinickým pracovištěm PF Jihočeské univerzity. Pedagogický sbor o celkovém počtu 42 svým složením garantuje kvalifikované obsazení ve všech oborech vzdělávacích oblastí. Škola poskytuje základní vzdělání v běžných třídách, 21 let vzdělává vedle běžné populace dětí zrakově postižené (nevidomé, slabozraké a se zbytky zraku), dyslektiky a žáky s různými specifickými vzdělávacími potřebami. Již 8. rokem fungují speciální třídy pro mimořádně nadané děti. Současný počet žáků je 785.
9. **Základní škola Pohůrecká** – nachází se v části Českých Budějovic Suché Vrbné. Škola je úplná, s devíti postupnými ročníky. Počet žáků školy je 545. Na prvním stupni je většinou po třech třídách v každém ročníku. Na druhém stupni je po dvou třídách v každém ročníku. Průměrná naplněnost tříd je přibližně 25 žáků. O jejich vzdělání se stará 36 pedagogů.

4.3 Vyhodnocení dotazníků

Pro účely této bakalářské práce bylo za pomoci ředitelů vybraných základních škol distribuováno celkem 187 dotazníků. Po zhruba dvou měsících mi bylo navraceno 115 dotazníků.

Všechny dotazníky navracené zpět byly vyplněny v souladu s požadavky, a tudíž mohly být všechny použity k získání hodnověrných informací.

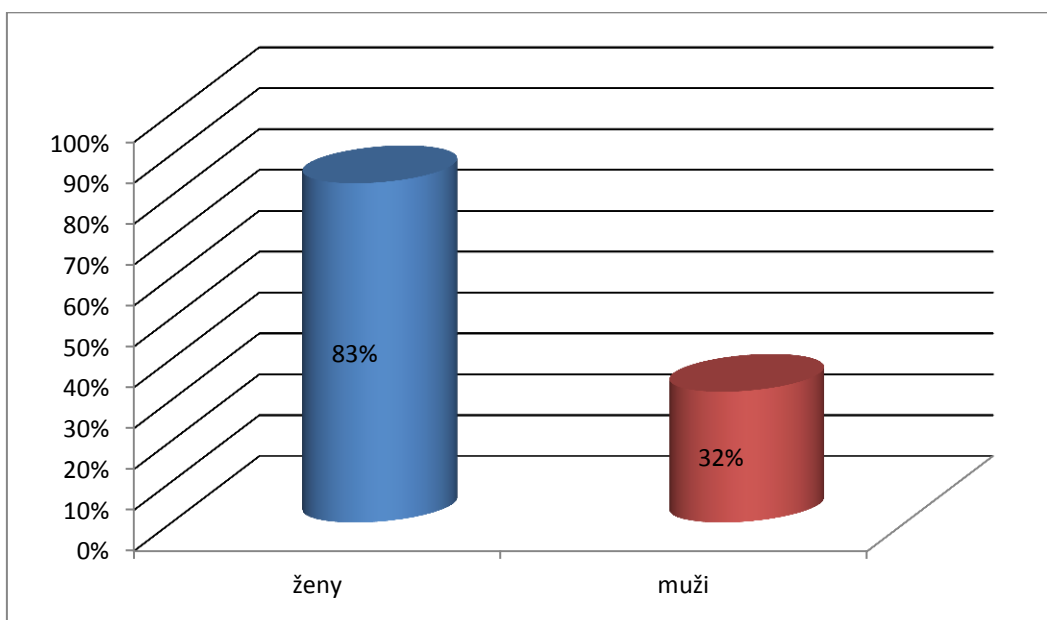
Otázka č. 1:

Pohlaví

- žena
- muž

Z celkového počtu 115 respondentů bylo 83 žen a 32 mužů.

Graf č. 1

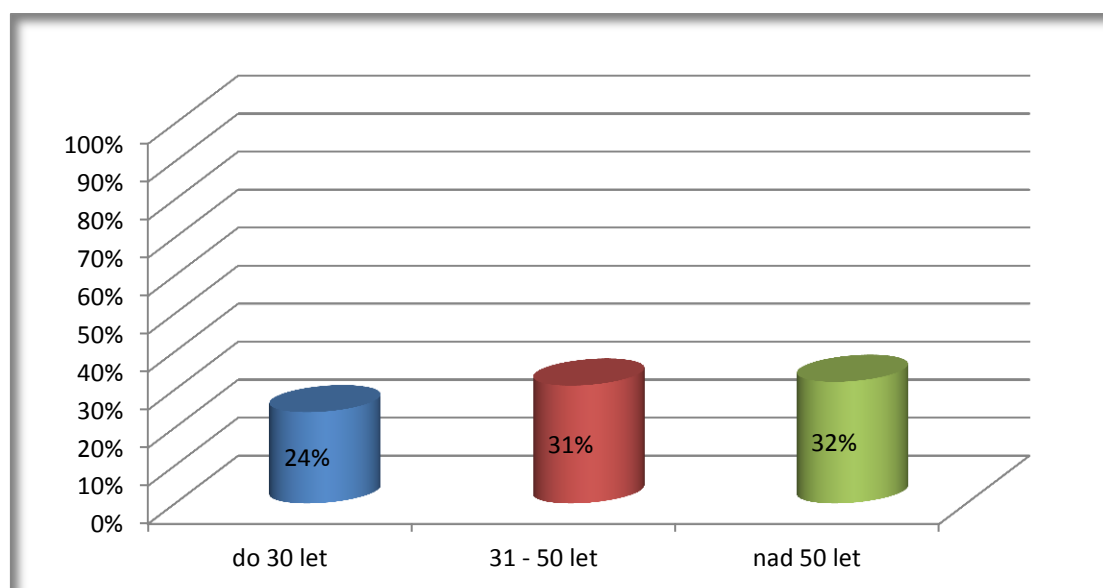

Otázka č. 2 :

Věk

Podle získaných informací se výzkumu zúčastnilo 24 respondentů ve věku do 30 let, 61 respondentů ve věku od 31 do 50 let a 32 respondentů starších 50 let.

Graf č. 2

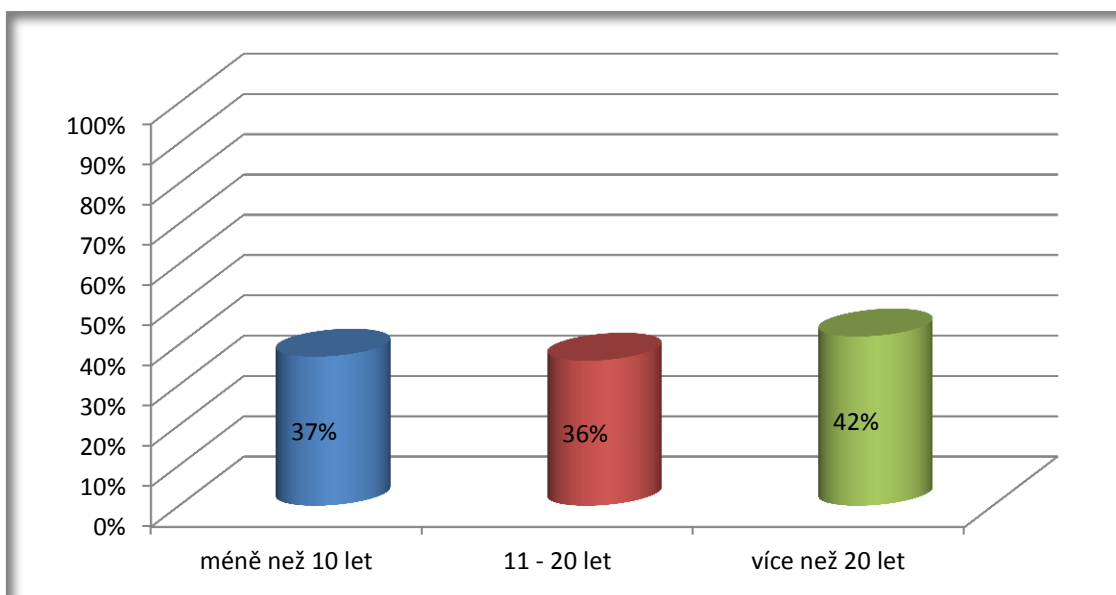
Otázka č. 3:

Jak dlouhá je Vaše učitelská praxe?

- méně než 10 let
- 11 – 20 let
- více jak 20 let

37 respondentů odpovědělo na tuto otázku, že jejich učitelská praxe je kratší než 10 let. Délka učitelské práce od 11 do 20 let byla zjištěna u 36 osob a 42 učitelů pracuje v tomto oboru déle než 20 let.

Graf č. 3

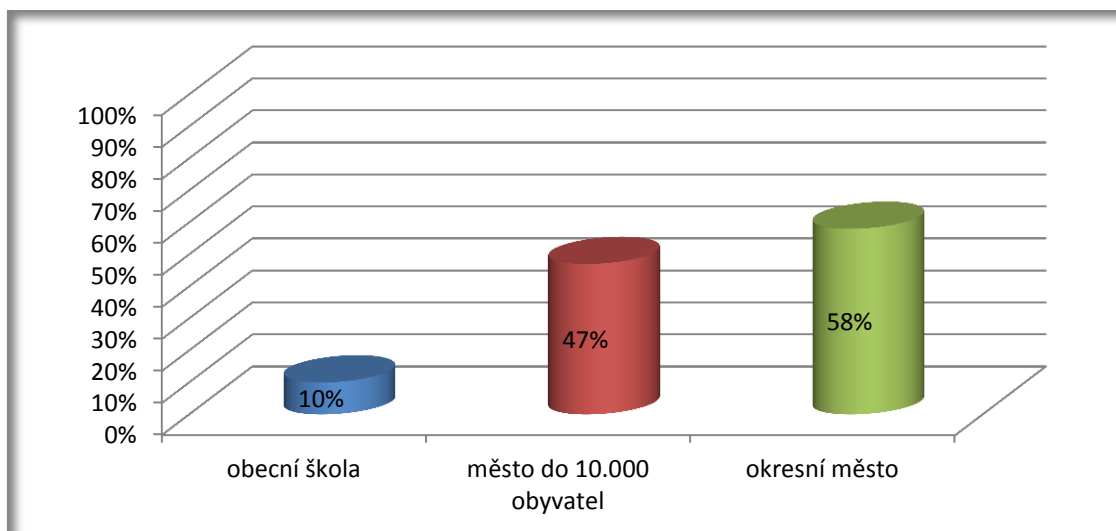
Otázka č. 4:

Vaše škola se nachází:

- v obci
- ve městě s počtem obyvatel do 10.000
- v okresním městě

V 10 případech odpovídali pedagogové z obecních škol, 47 z nich vyučuje na základní škole, která se nachází ve městě s počtem obyvatel do 10.000 a 58 jich je ze škol v okresním městě.

Graf č. 4

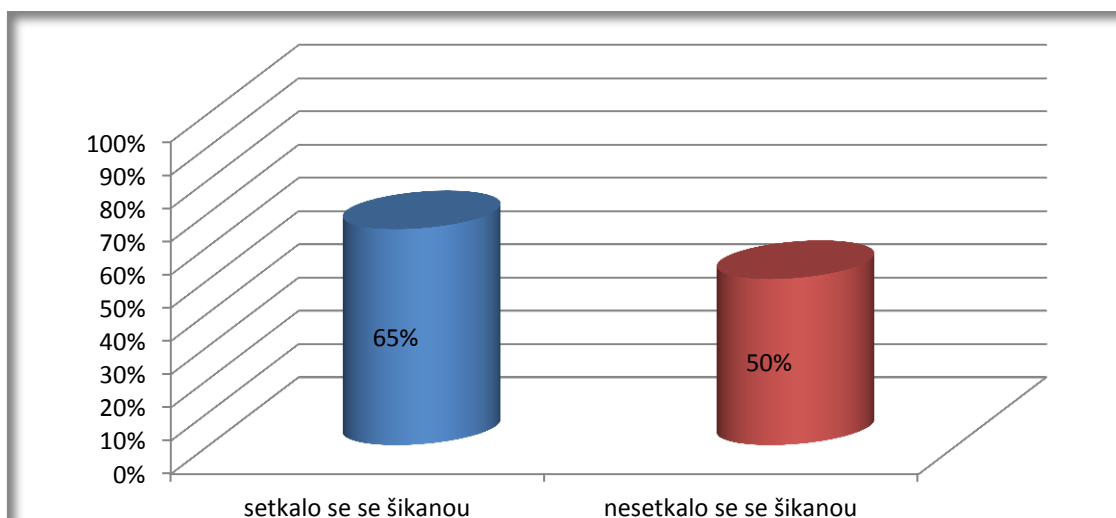
Otázka č. 5:

Setkal/a jste se v průběhu Vaší pedagogické praxe se šikanou?

- ano
- ne

Velmi překvapivý byl výsledek této otázky, kdy 65 respondentů se v průběhu své pedagogické praxe se šikanou setkalo a 50 ne. Číslo 65 považuji za celkem vysoké.

Graf č. 5

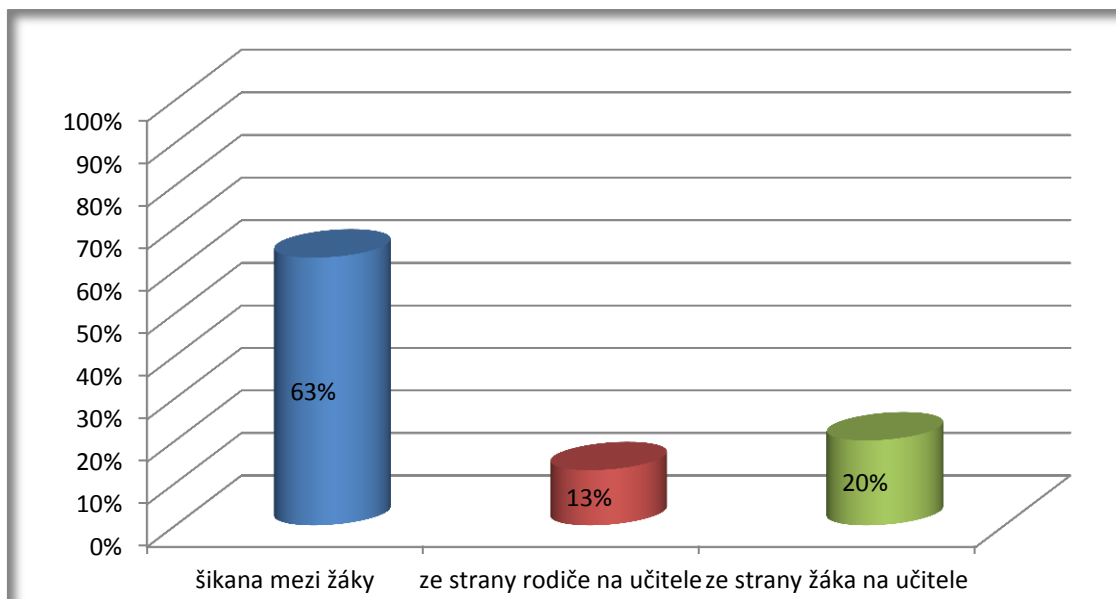
Otázka č. 6:

O jaký druh šikany se jednalo?

- mezi žáky
- ze strany žáka na učitele
- ze strany rodičů žáka na učitele

S případem šikany mezi žáky se setkala 63 respondentů, 13 jich zaregistrovalo šikanu ze strany rodiče žáka na učitele a 20 pedagogů odpovědělo, že se setkala se šikanou ze strany žáka na učitele.

Graf č. 6

Otázka č. 7:

Setkal/a jste se Vy osobně se šikanou ze strany žáků vůči Vaší osobě?

- ano
- ne

Z celkového počtu 115 respondentů se osobně 18 pedagogů stalo terčem šikany ze strany žáků.

Otázka č. 8:

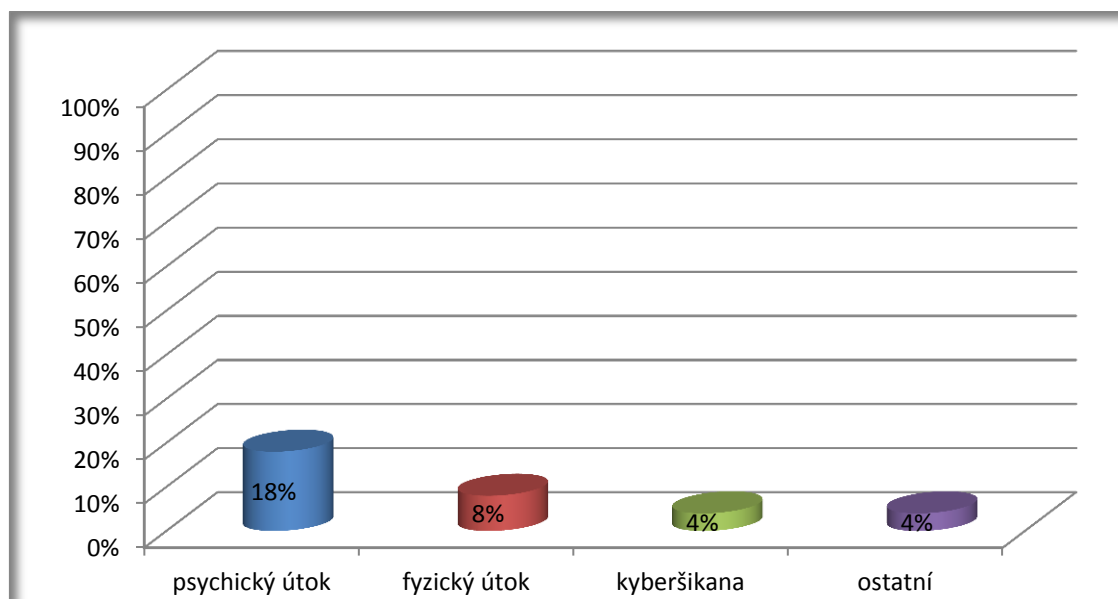
Jakou formu agresor použil?

- psychický útok

- fyzický útok
- kyberšikana
- ostatní

Nejčtenější formou šikany byl v tomto případě označen psychický útok, se kterým se setkala 18 ze 115 respondentů. 8 jich bylo vystaveno fyzickému útoku. 4 učitelé se stali obětí kyberšikany a 4 označili jako formu šikany – ostatní.

Graf č. 7

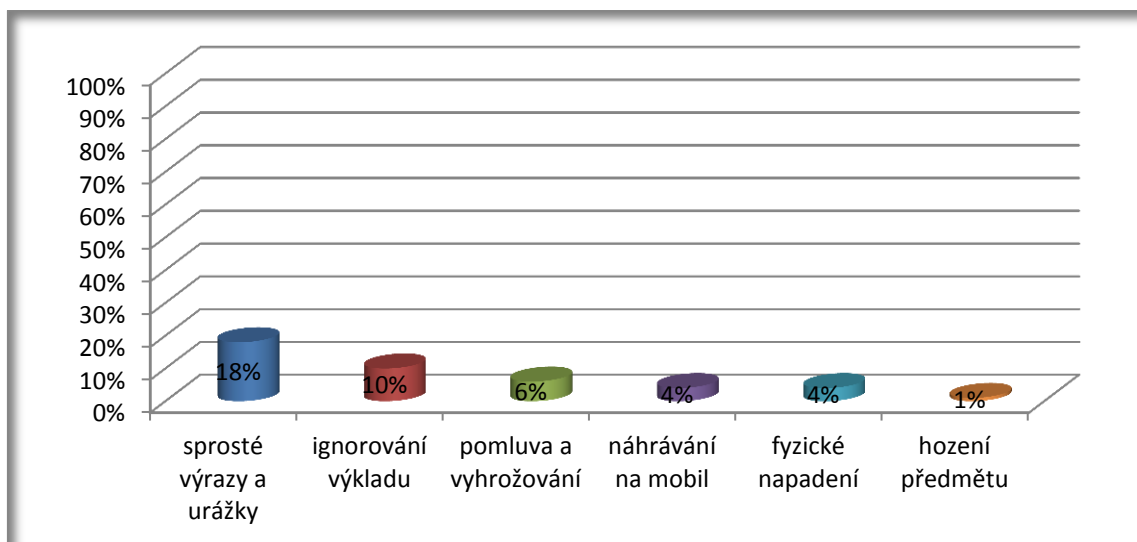
Otázka č. 9:

Jakou konkrétní podobu tato agrese měla?

- sprosté výrazy, urážky
- ignorování výkladu a pokynů učitele
- nahrávání učitele na mobilní telefon
- pomluva učitele
- házení předmětů na učitele
- vyhrožování učiteli
- fyzické napadení

Sprosté výrazy a urážky – to je nejčastější forma útoku ze strany žáka na učitele. Označilo ji celkem 18 osob. Ruku v ruce s nimi jde ignorování výkladů a pokynů učitele jako druhou nejčastější formou agrese, kterou ve svých odpovědích označilo 10 respondentů. Pomluvu a vyhrožování učiteli jako dvě samostatné podoby agrese shodně uvedlo 6 pedagogů. Ve čtyřech případech si žáci učitele nahrávali na mobilní telefon a v dalších čtyřech jej dokonce fyzicky napadli. Po jednom učiteli žák hodil předmět.

Graf č. 8

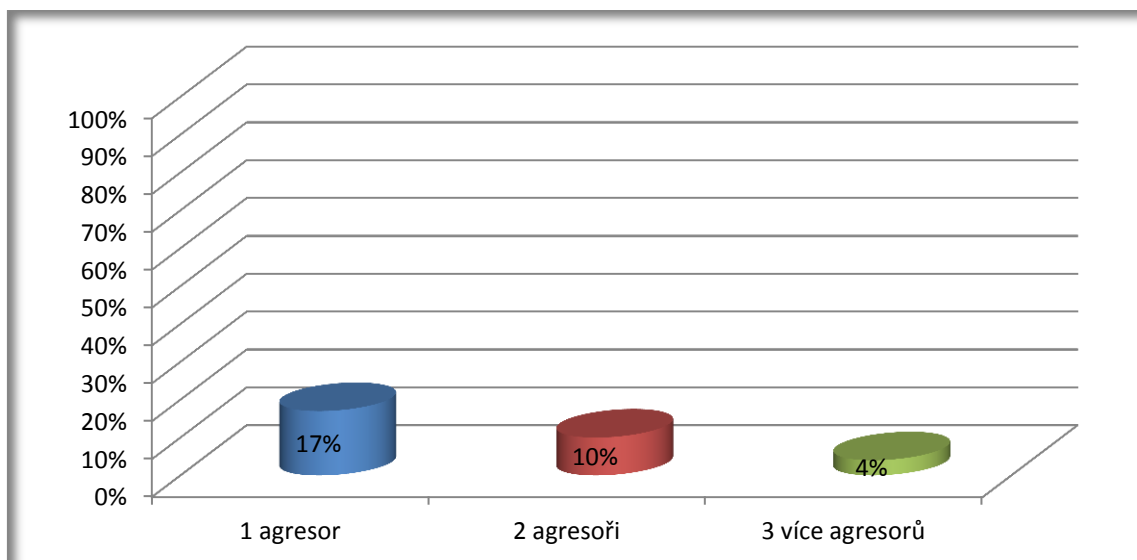
Otázka č. 10:

Kolik bylo agresorů?

- 1
- 2
- 3 a více

Nejčastěji se pedagogové setkali s agresorem jako jedincem, a to v 17 případech. 10 učitelů označilo útok vedený dvěma žáky a dohromady 4 respondenti uvedli, že agresori byli tři a více.

Graf č. 9

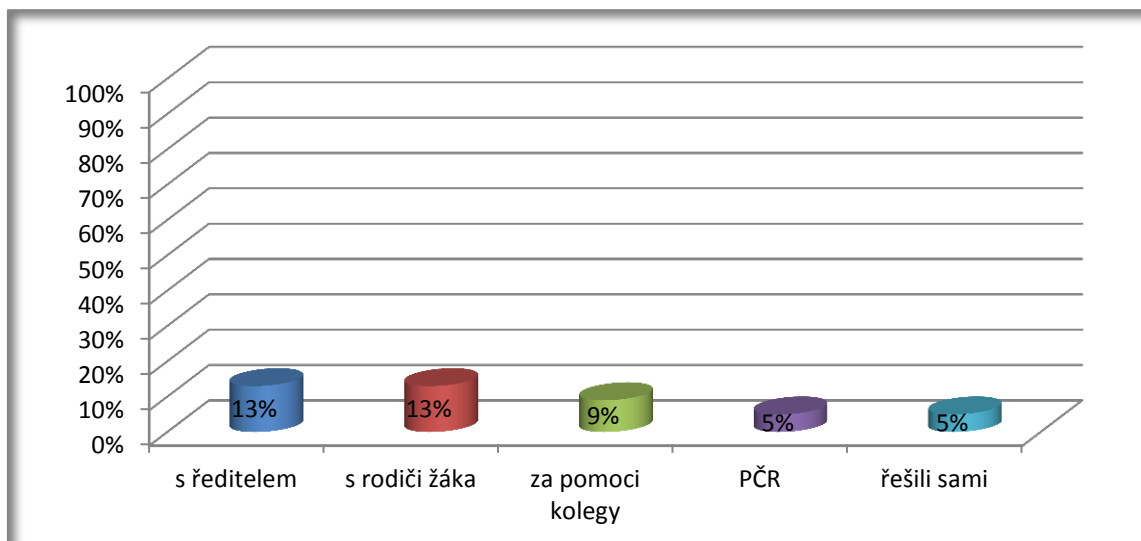
Otázka č. 11:

Tuto situaci jste řešil/a:

- sám/a
- společně s kolegou/kolegyní
- s ředitelem školy
- s rodiči agresora
- s Policií ČR
- žádným způsobem

Za velmi pozitivní bych označil způsob řešení, kdy 13 respondentů situaci řešilo s ředitelem školy a 13 s rodiči agresora. Častou odpovědí, celkem v 9 případech, bylo řešení za pomoci kolegy či kolegyně. 5 pedagogů se obrátilo na Policii České republiky a 5 jich situaci řešilo samo. Nikdo tak tedy neuvedl, že by problém neřešil žádným způsobem.

Graf č. 10

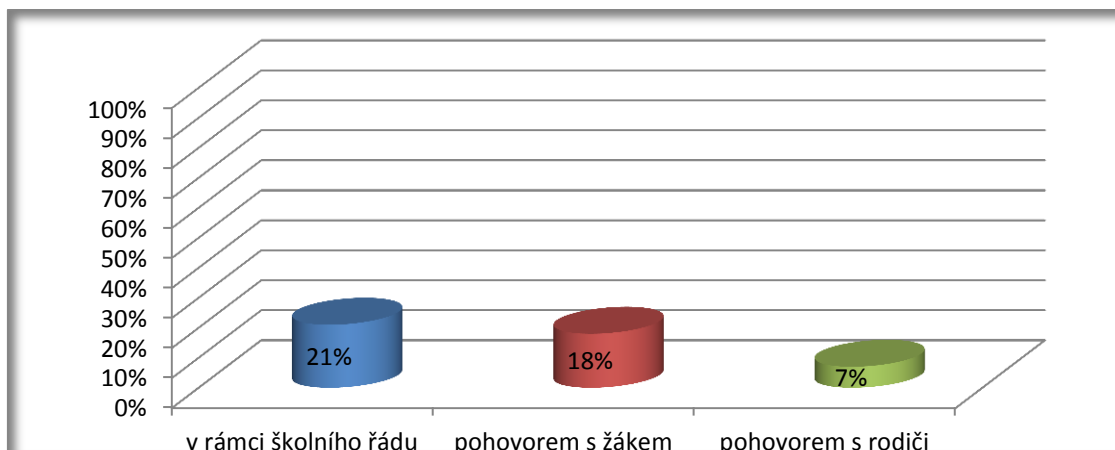
Otázka č. 12:

Jakým způsobem byla situace vyřešena?

- potrestání v rámci školního řádu (napomenutí, důtka, snížená známka z chování apod.)
- pohovorem s žákem
- pohovorem s rodiči agresora

Jako problematická se jeví otázka trestání. Zde však 21 pedagogů uvedlo, že incident byl v jejich případech vyřešen potrestáním viníka v rámci školního řádu. V 18 případech byl proveden pohovor s žákem a v 7 případech pohovor s rodičem žáka.

Graf č. 11

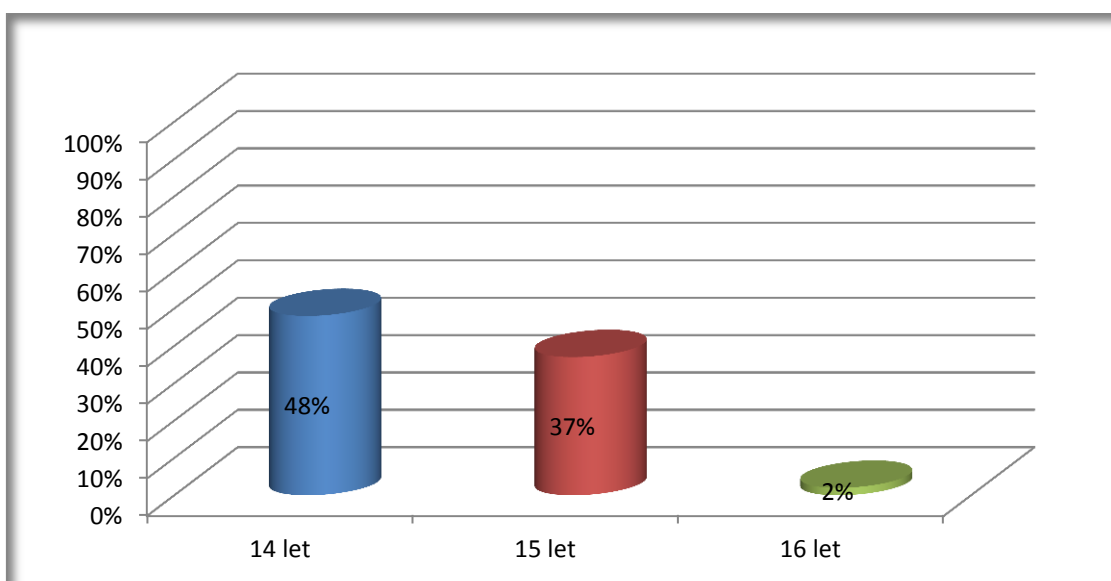
Otázka č. 13:

Hranice trestní odpovědnosti by, podle Vás, měla být:

- 14 let
- 15 let
- 16 let

Jak jsem předpokládal, většina respondentů (48) je pro snížení hranice trestní odpovědnosti na 14 let. Celkem 37 by hranici trestní odpovědnosti nechala ve stávající - 15 let. Podle dvou pedagogů by tato hranice měla být dokonce zvýšena na 16 let.

Graf č. 12

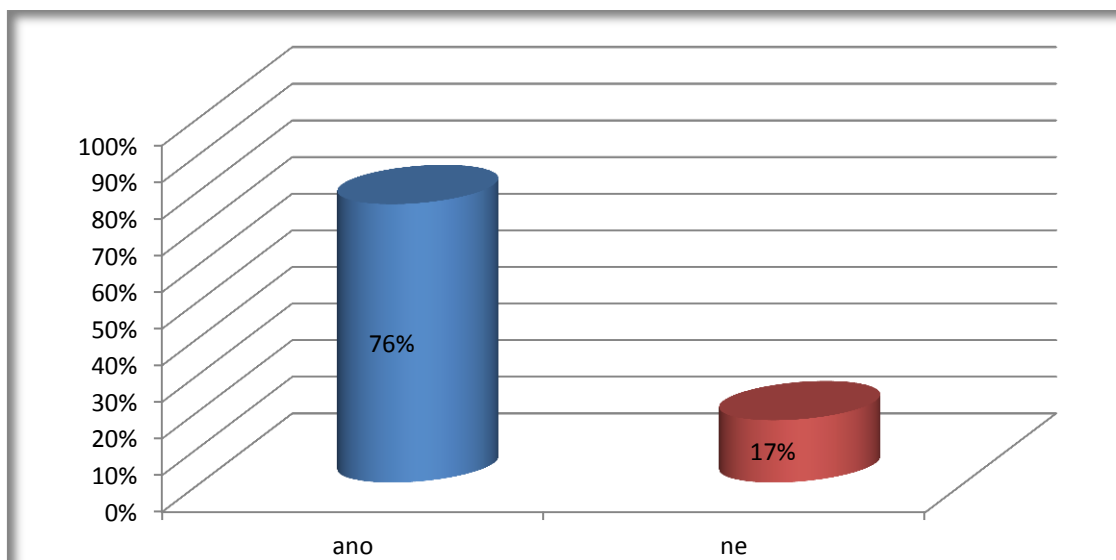
Otázka č. 14:

Je, podle Vás, problematika agresivity žáků dostatečně legislativně upravena?

- ano
- ne

Problematika agresivity žáků není dostatečně upravena – to je názor 76 z celkových 115 účastníků výzkumu. Naopak 17 z nich je se současnou legislativní úpravou spokojeno.

Graf č. 13

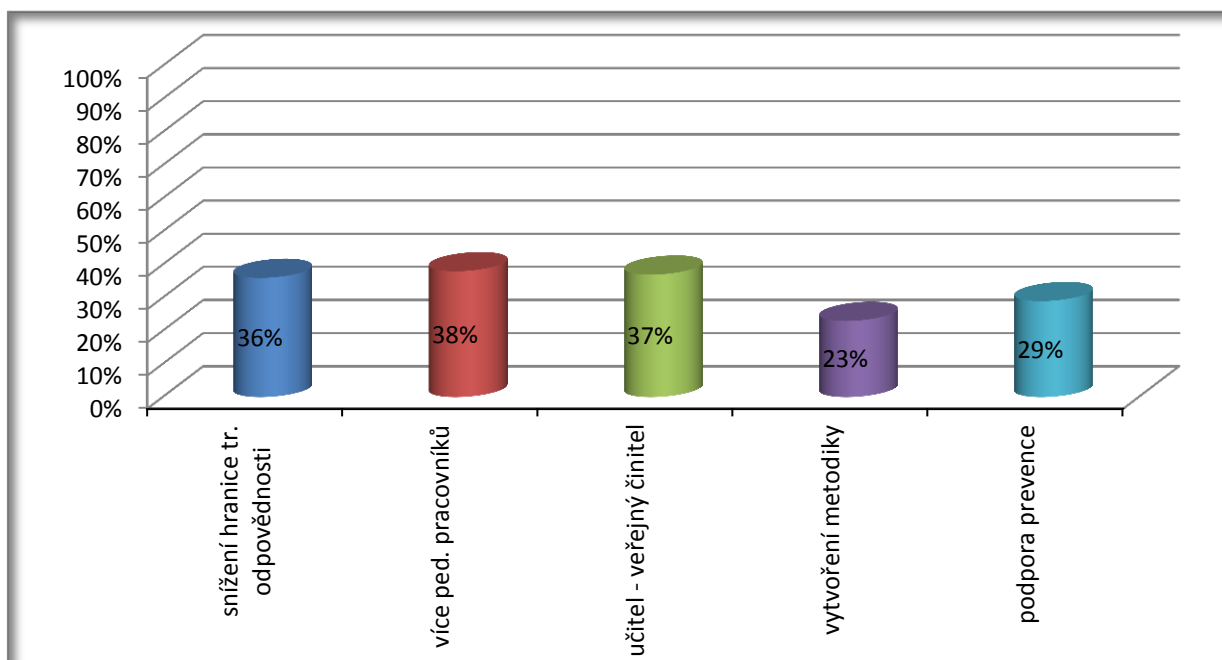
Otázka č. 15:

Jaké řešení by, podle Vás, přispělo ke zlepšení dané situace?

- snížení hranice trestní odpovědnosti
- zvýšení počtu pedagogických psychologů na základních školách
- učitel = veřejný činitel
- vytvoření metodiky řešení šikany učitelů (úpravy ve školském zákoně – např. zabavení rušivých předmětů)
- podpora škol při řešení a prevenci ze strany organizací (pedagogicko-psychologické poradny)

V této otázce měli respondenti možnost označit více odpovědí. Jako první byla vybrána odpověď týkající se zvýšení počtu pedagogických psychologů (celkem 38x), jako druhá byla označena možnost vytvoření statutu veřejného činitele (celkem 37x). Mezi tři nejvíce preferované možnosti řešení se zařadilo snížení hranice trestní odpovědnosti (celkem 36x). Ani spolupráce s pedagogicko-psychologickou poradnou však nebyla řazena na konec výčtu těchto možností řešení (celkem 29x). Nejméně označovanou možností (celkem 23) se stalo vytvoření metodiky. To však neznamená, že by se jednalo o méně důležitý krok při řešení současné situace šikany, zejména učitelů, na školách.

Graf č. 14

Na základě výsledků vyplývajících z vyhodnocení dotazníků lze konstatovat, že provedeného průzkumu se zúčastnilo větší procento žen než mužů, což koresponduje s faktem, že české školství bylo a je stále spíše matriarchální záležitostí. Pro účely mého výzkumu byl obsažen i celkem průměrný vzorek, co se věku týče, kdy největší procento respondentů je ve věku od 31 do 50 let.

Také další parametr se podařilo obsáhnout velmi rozsáhle. Je jím délka učitelské praxe. Vyrovnaný byl i počet respondentů z menších škol, základních škol, které se nacházejí ve městě s počtem obyvatel do 10.000 a ze škol v samotném okresním městě.

Z provedeného výzkumného šetření vyplývá, že více jak polovina respondentů se v průběhu své pedagogické praxe setkala se šikanou, přičemž z celkového počtu 115 respondentů jich 63 zaregistrovalo šikanu mezi žáky, 13 se jich setkalo se šikanou ze strany rodiče žáka na učitele a 20 jich má zkušenost se šikanou ze strany žáka na učitele. 18 pedagogů ze 115 se stalo obětí této šikany!

Nejčtenější formou šikany byl vyhodnocen psychický útok, zahrnující sprosté výrazy a urážky, ignorování výkladu a pokynů učitele, ale také pomluvu a vyhrožování učiteli a nahrávání na mobilní telefon. Nižší procento pedagogů se stalo obětí kyberšikany, která je považována za novinku ve formách šikany. 8 pedagogů bylo vystaveno fyzickému útoku, včetně případu, kdy žák

po učiteli hodil předmět. Nejčastěji se pedagogové setkali s agresorem jako jedincem, nejméně často jich útočilo v počtu tří a více.

Za velmi překvapující a zároveň potěšující považuji zjištění, že učitelé, kteří se stali obětí, vždy vzniklou situaci řešili. Ať už svépomocí, za pomoci kolegů či ředitele školy. V případech fyzického násilí byla věc řešena ve spolupráci s Policií České republiky. Otázkou však je, zda způsob potrestání viníka byl dostatečný.

Co se týče možností řešení z hlediska úpravy legislativy, lze konstatovat, že větší část pedagogů (téměř 2/3 z celkového počtu) se domnívá, že otázka agresivity žáků není dostatečně legislativně upravena. Jednou z možností bylo samotnými učiteli uváděno snížení hranice trestní odpovědnosti na 14 let. Nejčastěji by však volili možnost zvýšení počtu pedagogických psychologů na základních školách, dále pak vytvoření statutu veřejného činitele, poté až snížení hranice trestní odpovědnosti. Mezi další řadili zlepšení spolupráce s pedagogicko-psychologickou poradnou a vytvoření metodiky.

5. Závěr

Problém šikany učitelů, zejména ze strany žáků, je nepochybně existujícím a v současné době velmi diskutovaným problémem. Cílem této bakalářské práce bylo zmapovat situaci na základních školách v okrese České Budějovice.

Na základě provedeného výzkumu, který byl součástí této bakalářské práce, bylo zjištěno, že jde o problém, který se ani těmto školám nevyhýbá. Někteří pedagogové působící na těchto školách se při výkonu své pedagogické praxe setkali nejen s velmi rozšířenou šikanou mezi žáky, ale právě se šikanou vedenou proti jejich osobě ze strany žáků. Jednalo se o lehké formy šikany, jako jsou nadávky, urážky, pomluvy apod., ale také o šikanu ve formě vyhrožování a fyzického napadání.

Jak vyplývá z výsledků průzkumu, k šikaně dochází častěji ve větších školách většinou na území samotného okresního města. Nevyhýbá se ale ani menším školám v menších městech. Téměř za nemožné považují, aby takový problém řešili ve škole, kde působí pedagogové ve velmi malém počtu. Tato skutečnost byla potvrzena průzkumným šetřením.

I na otázku, zda jsou učitelé schopni se šikaně ze strany žáků bránit a jakým způsobem, jsem dostal na základě dotazníkového šetření odpověď. Z celého širokého spektra dotázaných, kteří se s agresí ve formě šikany setkali, jsem nezaznamenal případ, kdy by „napadený“ pedagog svou situaci nějakým způsobem neřešil. Ať už to bylo společně s kolegy, ředitelem, rodiči žáka, v krajním případě i cestou Policie České republiky. Je ale logické, že nelze vyloučit případy, kdy šikana zůstane neodhalena, ať už z důvodu, že se jedná o skrytou formu, nebov případě, kdy se pedagog rozhodne o ní pomlčet.

Jak však současnou situaci řešit? O možnostech řešení toho bylo již mnoho napsáno. Neustále se setkáváme ať už v médiích, na internetu či při diskuzi se samotnými pedagogickými pracovníky s mnoha rozličnými názory týkajícími se hlavně legislativních změn, působení rodiny a školy na výchovu dětí, mimoškolních zájmových iniciativ apod.

Mohu zde již poněkolkáté vyjmenovat všechny konkrétní návrhy na zlepšení současné situace uváděné již v teoretické části, ale uvedu zde pouze jednu z mnoha možností, kterou jsem já osobně schopen realizovat a tou je spolupráce škol s Policií České republiky, a to nejenom v represivní

oblasti, ale především v té preventivní, týkající se organizování přednášek a osvětové činnosti. Z hlediska osobního i profesního bych jako policista a zároveň otec dvou dětí, rád přispěl ke zlepšení situace na základních školách, byť pouze v tomto okrese.

Doufám, že zpracováním této bakalářské práce, zveřejněním výsledků dotazníkového šetření a konzultací s řediteli základních škol, k tomu alespoň částečně přispěji.

Seznam literatury

- KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-409-1.
- LOVASOVÁ, L. *Šikana*. 1.vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-65-2.
- MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní kdeže*. Gradapublishing, 2009. ISBN 978-80-247-2310.
- ŘÍČAN, P. JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. GRADA Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2991-6.
- SPURNÝ, J. *Psychologie násilí*. Eurounion, 1996. ISBN 80-85858-30-4.
- Sborník příspěvků z konference. *Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém*. Praha, 19. března 2009. ISBN 978-80-7399-755-8.
- TUMOVÁ, A. KUNCOVÁ, H. MILTROVÁ, J. FRANCOVÁ, M. *Šikana učitelů*. Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2009

Internetové zdroje

- <http://www.e-nebezpeci.cz>
- <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=3814>
- <http://www.stalking.cz/o-stalkingu>
- <http://www.kapzet.cz/index.php?object=General&articleId=202&leveMenu=4>
- <http://www.anv.cz/clanky/215-sikana-ucitelu>
- <http://www.msmt.cz/dokumenty/2005-7>
- <http://www.msmt.cz/dokumenty/2005-7>
- <http://www.msmt.cz/dokumenty/2008-6-1>
- http://instinkt.tyden.cz/rubriky/ostatni/tema/ucitel-nakopat-a-natocit_25055.html
- http://www.pedagog.ic.cz/podlahova_dok/soubory/Etika_ucitele,_pravni_odpovednost.doc
- <http://www.novinky.cz/domaci/210569-sikanu-ucitelu-ma-zastavit-smlouva-s-rodici-reditele-skol-o-tom-pochybuji.html>

Seznam zkratek

APZŠ – Asociace pedagogů základního školství České republiky, o.s.

DVPP – Další vzdělávání pedagogických pracovníků

ICT - informačních a komunikačních technologií

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

OSPOD – Odbor sociálně právní ochrany dětí

PČR – Policie České republiky

PPP - Pedagogicko-psychologická poradna

SVP – Střediska výchovné péče pro děti mládež

VOIP – volání přes internet

Seznam grafů

Graf č. 1 - výsledek výzkumu, otázka č. 1 dotazníku (pohlaví).....	44
Graf č. 2 - výsledek výzkumu, otázka č. 2 dotazníku (věk).....	44
Graf č. 3 - výsledek výzkumu, otázka č. 3 dotazníku (délka praxe).....	45
Graf č. 4 - výsledek výzkumu, otázka č. 4 dotazníku (místo působení).....	46
Graf č. 5 - výsledek výzkumu, otázka č. 5 dotazníku (setkal jste se, se šikanou?).....	46
Graf č. 6 - výsledek výzkumu, otázka č. 6 dotazníku (o jaký druh šikany se jednalo).....	47
Graf č. 7 - výsledek výzkumu, otázka č. 8 dotazníku (jaká byla forma útoku).....	48
Graf č. 8 - výsledek výzkumu, otázka č. 9 dotazníku (jakou podobu šikana měla).....	49
Graf č. 9- výsledek výzkumu, otázka č. 10 dotazníku (kolik bylo agresorů).....	50
Graf č. 10 - výsledek výzkumu, otázka č. 11 dotazníku (jak byla situace řešena?).....	51
Graf č. 11 - výsledek výzkumu, otázka č. 12 dotazníku (jakým způsobem byla vyřešena).....	51
Graf č. 12 - výsledek výzkumu, otázka č. 13 dotazníku (výše hranice trestní odpovědnosti).....	52
Graf č. 13- výsledek výzkumu, otázka č. 14 dotazníku (je problematika dostatečně řešena?).....	53
Graf č. 14 - výsledek výzkumu, otázka č. 15 dotazníku (jaké řešení by pomohlo).....	54